
ΔΙΑΛΟΓΟΙ για την ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ

Ελληνική Εταιρεία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας

Δημητρέσσα 8, Αθήνα, 11528, τηλ./ φαξ 210-7712901
www.psychanalysis-psychotherapy.gr

Περίοδος Β΄
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2009

Από τη Σύνταξη

Επιστημονική περιοδική έκδοση
2 Τεύχη/έτος

Ιδιοκτησία:

Ελληνική Εταιρεία Ψυχαναλυτικής
Ψυχοθεραπείας:

Δημητρέςσα 8, Αθήνα, 11528,
τηλ./φαξ 210-7712901

Website:

www.psychanalysis-
psychotherapy.gr

e-mail : hspp@otenet.gr

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Υπεύθυνοι Σύνταξης :

Γ. Βασιλαματζής, Ε Σουμάκη

Μέλη:

Ν. Χαμπέρης, Γ. Μανιαδάκης,

Γ. Χαλκιά

Η διαπίστωση της ύπαρξης μιας στενής σχέσης της ψυχανάλυσης με τη γραφή, όπως υποδεικνύει ο τίτλος του ανά χείρας τεύχους των Διαλόγων, θα μπορούσε να θεωρηθεί κοινός τόπος. Τόσα και τόσα, σημαντικά και μη, έχουν ήδη ειπωθεί –και γραφτεί– από τότε που ο Φρόιντ χρησιμοποίησε την έννοια της (εγ)γραφής ως κρίσιμη μεταφορά για τον σχηματισμό του ψυχισμού.

Ωστόσο φαίνεται ότι μια τέτοια μεταφορά έχει εμβέλεια και διαστάσεις ανεξάντλητες. Έτσι, από την προ-ψυχαναλυτική διατύπωση του Φρόιντ, που βρίσκουμε στη μελέτη του για τις αφασίες: « [οι νευρώνες του κεντρικού νευρικού συστήματος] περιέχουν την περιφέρεια του σώματος, όπως [...]ένα ποίημα περιέχει το αλφάβητο, ακολουθώντας ένα τρόπο αναδιοργάνωσης που χρησιμεύει για άλλους σκοπούς, ακολουθώντας μια ποικίλλουσα συναρμολόγηση διαφόρων τοπικών στοιχείων, όπου κάποια μπορεί να αντιπροσωπεύονται με πολλούς τρόπους, κάποια καθόλου», φτάνουμε, αρκετές δεκαετίες μετά, στις συλλήψεις του Μπίον σχετικά με τον μετασχηματισμό των στοιχείων βήτα του ψυχισμού του βρέφους σε στοιχεία άλφα από τον ψυχισμό της μητέρας. Εδώ εισάγεται το διυποκειμενικό στοιχείο στη διαμόρφωση της σκέψης. Έχουμε δηλαδή να κάνουμε με συν-γραφή του ψυχισμού. Δια της εισαγωγής της παρουσίας του άλλου, εισάγεται και το μεταβιβαστικό στοιχείο σε κάθε συγγραφική ενέργεια.

Ορισμένα από τα πιο πάνω θέματα επιχειρεί να διαπραγματευτεί το ανά χείρας τεύχος. Στο κείμενο του Γεράσιμου Στεφανάτου η γραφή προσεγγίζεται ως εργαλείο ποιήσεως γνώσης, καθώς και στην οικονομική και μεταβιβαστική της διάσταση. Επίσης συνδέεται με την απουσία του απωλεσθέντος πράγματος, διαμεσολαβούμενη από τη μελαγχολική παρουσία της γλώσσας. Τα κείμενα της ψυχαναλύτριας Ευτυχίας Καλλιτεράκη και του λογοτέχνη Γιώργου Βέη μιλούν για τις σχέσεις, τις συνδέσεις και τις αναλογίες λογοτεχνικής γραφής και ψυχανάλυσης. Η Ευτυχία Καλλιτεράκη θεωρεί τη λευκή σελίδα που έχει μπροστά του ο λογοτέχνης κάτι σαν τον σιωπηλό αναλυτή του αναλύόμενου ή σαν τον αιγιματικό ασθενή του αναλυτή. Ο Γιώργος Βέης υποστηρίζει ότι ψυχανάλυση και λογοτεχνία μοιράζονται εν μέρει το ίδιο όνειρο. Στη συζήτηση ανάμεσα στην κριτική της λογοτεχνίας Ελισάβετ Κοτζιά και τον Γρηγόρη Μανιαδάκη το αντικείμενο δεν είναι η γραφή, αλλά το συμπλήρωμά της, η ανάγνωση – του λογοτεχνικού κειμένου ή/και του κλινικού υλικού που φέρνει ο αναλύόμενος. Και εδώ αναζητούνται και ανιχνεύονται συνδέσεις και αναλογίες.

Από ένα τεύχος με θέμα τη γραφή δεν μπορούσε να λείπει η αναφορά στην καθαυτή συγγραφική δραστηριότητα των ψυχαναλυτών. Αυτό γίνεται με δύο τρόπους: Πρώτο, με μια σύντομη έκθεση των στόχων και των πεπραγμένων δυο ελληνικών ψυχαναλυτικών περιοδικών, του Εκ των Υστέρων και του Οιδίποδα, δια χειρός των ίδιων των συντελεστών τους. Δεύτερο, με μια περιδιάβαση σε μη κλινικά βιβλία γραμμένα από έλληνες ψυχαναλυτές.

Τέλος, υπάρχει μια εκτενής αναφορά στο 16ο Παγκόσμιο Συνέδριο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Ψυχαναλυτικών Εταιρειών (I.F.P.S.) το οποίο θα διεξαχθεί στην Αθήνα από τις 20 έως και τις 23 Οκτωβρίου του 2010, με οργανωτική και επιστημονική ευθύνη της Ελληνικής Εταιρείας Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας. Το θέμα του Συνεδρίου είναι: «Το ενδοψυχικό και το διυποκειμενικό στη σύγχρονη ψυχανάλυση».

Γρηγόρης Μανιαδάκης

Εκδόσεις: MEDICAL GRAPHICS – Αμφιλοχίου Αγγελική

Διεύθυνση: Ζαννή 10-12, Πειραιάς 18536, τηλ. 210-4510874, φαξ 210 4539826,

e-mail: hronos@otenet.gr

Δ.Σ. Ε.Ε.Ψ.Ψ. (2009-2011)

Πρόεδρος: Γ. Βασιλαματζής, **Αντιπρόεδρος:** Ε. Βλαχάκη, **Γραμματέας:** Ε. Σουμάκη

Ταμίας: Δ. Κυριαζής, **Μέλος:** Ν. Χαμπέρης

International Federation of Psychoanalytic Societies

16ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΦΟΡΟΥΜ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ

20-23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2010
ΑΘΗΝΑ, ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANI CARAVEL

ΩΣ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με ιδιαίτερη χαρά η Ελληνική Εταιρεία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας ανακοινώνει ότι θα διεξαχθεί στην Αθήνα το 16ο Διεθνές Φόρουμ Ψυχανάλυσης (IFPS International Forum of Psychoanalysis).

Το κεντρικό θέμα του Φόρουμ είναι «**Το Ενδοψυχικό και το Διωποκειμενικό στην Σύγχρονη Ψυχανάλυση**».

Με δεδομένο ότι το θέμα καλύπτει ένα μεγάλο φάσμα θεωρητικών και κλινικών προσεγγίσεων προσκαλούμε τους Έλληνες ψυχαναλυτές και τους ψυχοθεραπευτές ψυχαναλυτικής κατεύθυνσης να λάβουν μέρος στο επιστημονικό πρόγραμμα του 16ου Διεθνούς Φόρουμ που πραγματοποιείται στην Αθήνα από τις 20 μέχρι και τις 23 Οκτωβρίου 2010.

Καλούμε επίσης τους ψυχιάτρους, ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και άλλους επαγγελματίες ψυχικής υγείας που θεραπεύουν ψυχικά ασθενείς, να συμμετάσχουν ενεργά στο επιστημονικό αυτό γεγονός το οποίο, όπως ελπίζουμε, θα αποτυπώσει τους σύγχρονους κλινικούς και θεωρητικούς προβληματισμούς της ψυχαναλυτικής κοινότητας.

Το Φόρουμ είναι ανοικτός τόπος διαλόγου, ανταλλαγής εμπειριών και γόνιμων αντιπαραθέσεων. Στόχος μας είναι να αποτελέσει και το 16ο Φόρουμ της IFPS μια ευκαιρία για εμβάθυνση στα θεωρητικά και κλινικά ερωτήματα που εμφανίζονται στην ψυχαναλυτική πρακτική.

Το πρόγραμμα θα ξεκινήσει στις 20 Οκτωβρίου 2010 με μια Διεπιστημονική Συνάντηση με θέμα «*Ψυχανάλυση, ΝευροΕπιστημες και Φαρμακοθεραπεία : Θεωρία και Εφαρμογές*». Στην συνάντηση αυτή έχουν προσκληθεί ειδικοί επιστήμονες.

Στις 21 Οκτωβρίου 2010 θα γίνει η επίσημη έναρξη με ομιλία της ψυχαναλύτριας Κας Madeleine Baranger.

Το Διεθνές Φόρουμ Ψυχανάλυσης είναι ανοικτό σε προτάσεις για προφορικές ανακοινώσεις και αναρτημένες ανακοινώσεις.

Ειδικά για τις συνεδρίες με αναρτημένες ανακοινώσεις (posters) θα γίνονται δεκτές εργασίες με ψυχοθεραπευτικό θέμα πέραν του θεματος του Φόρουμ.

Προσκαλούμε επίσης θερμά τους εκπαιδευόμενους που ανήκουν σε ψυχαναλυτικές εταιρείες της IFPS να συμμετάσχουν και αυτοί ενεργά. Οι ελεύθερες ανακοινώσεις των εκπαιδευόμενων θα παρουσιαστούν σε ειδικές συνεδρίες, οι οποίες θα προεδρεύονται από διδάσκοντες αναλυτές. Για την καλύτερη ανακοίνωση που θα υποβληθεί από εκπαιδευόμενο στο 16ο Φόρουμ θεσπίστηκε Ειδικό Βραβείο. Οι εργασίες θα αξιολογηθούν από Ειδική Επιτροπή και η καλύτερη θα δημοσιευτεί στο περιοδικό International Forum of Psychoanalysis.

Η Αναλυτική Ανακοίνωση για το Πρόγραμμα του Φόρουμ, που θα κυκλοφορήσει σύντομα, θα περιέχει πληροφορίες για τη δομή του επιστημονικού προγράμματος, τις διαδικασίες εγγραφής και υποβολής εργασιών, τον τρόπο πληρωμής του δικαιώματος συμμετοχής, τα προσφερόμενα ξενοδοχεία για τη διαμονή των συνέδρων, το κοινωνικό και πολιτιστικό πρόγραμμα. Όλες οι ανωτέρω πληροφορίες θα είναι διαθέσιμες και στον ιστότοπο της Ε.Ε.Ψ.Ψ www.psychoanalysis-psychotherapy.gr, μέσω του οποίου οι ενδιαφερόμενοι θα μπορούν να εγγραφούν από τον Φεβρουάριο του 2009.

Η Οργανωτική Επιτροπή θα κάνει κάθε δυνατή προσπάθεια να πλαισιώσει το σημαντικό αυτό επιστημονικό γεγονός με όσο το δυνατόν πλουσιότερο κοινωνικο-πολιτιστικό πρόγραμμα, συμπεριλαμβάνοντας μια επίσκεψη στο Νέο Μουσείο της Ακροπόλεως.

Διευθύνσεις για συμμετοχή / εγγραφή στο φόρουμ:

Easy Travel (Αναγνωστοπούλου 19, Αθήνα 10673)
Τηλ. 2103615201/ fax 2103625572 /
e-mail: easytravel@hol.gr
ΕΕΨΨ (Δημητρέςσα 8, Αθήνα 11528)
Τηλ. 2107712901, e-mail: hspp@otenet.gr

Πρόεδρος του Συνεδρίου

Γρηγόρης Βασιλαματζής

Αντιπρόεδροι:

Δ. Κυριαζής, Δ. Ρήγας

Τιμητική Επιτροπή

A. Αλεξανδρή (Ελλάδα) • A. Giannakoulas (Ελλάδα - Italy) • M. Γιωσαφάτ (Ελλάδα) • S. Gojman de Milan (Mexico) • M. Zaphiropoulos (USA) • M. Lindqvist (Finland) • G. Moraitis (USA) • Π. Σακελλαρόπουλος (Ελλάδα) • Π. Χαρτοκόλλης (Ελλάδα) • I. Τσιάντης (Ελλάδα)

Επιτροπή Βραβείων

A. Giannakoulas (Ελλάδα - Italy) • S. Gojman de Milan (Mexico) • Π. Σακελλαρόπουλος (Ελλάδα)

Ελληνική Οργανωτική Επιτροπή

Γεν. γραμματέας: Ε. Σουμάκη

Μέλη: Δ. Αναγνωστόπουλος, Α. Βασιλιάς, Ε. Βλαχάκη, Ι. Ιεροδιακόνου, Ε. Καλλιτεράκη, Χ. Καραμανωλάκη, Θ. Κατριός, Μ. Κοκκώση, Δ. Κυριαζής, Τ. Λαζαράτου, Γρ. Μανιαδάκης, Κ. Ταλφανίδης, Γ. Χαλκιά, Ν. Χαμπέρης

Έχουν προταθεί έως τον Γενάρη 2010 και θα παρουσιαστούν, μεταξύ άλλων, οι ακόλουθες ομιλίες:

Εναρκτήρια Διάλεξη

M. Baranger (Argentina): Το μέλλον της Ψυχανάλυσης

Συνεδρίες Διαλόγων

A. Για την γυναικεία υποκειμενικότητα

M. Aisenstein (Ελλάδα): Πατρικές ταυτίσεις στη γυναίκα

J. Kristeva (France): Το μητρικό πάθος

Συζητήτρια: Ε. Bichi (Argentina)

B. Για τη διϋποκειμενικότητα

D. Stern (Switzerland): Οι συνέπειες της αναπτυξιακής θεωρίας της διϋποκειμενικότητας στη σύγχρονη ψυχανάλυση

R. D. Hinshelwood (UK): Μια αντικειμενική προσέγγιση του «διϋποκειμενικού».

Συζητητής: θα ανακοινωθεί

Γ. «Τέρατα μέσα στο μυαλό του: ένας κλινικός διάλογος».

A. Ferro (Italy)

J. R. Greenberg (USA)

Επίσης:

E. Ασλανίδης (Ελλάδα): Δυσμός και δυϊκότητα στην ψυχαναλυτική σκηνή

A. Berle (Norway): Κλινικές εμπειρίες που με καθύβηναν από την ενδοψυχική θέση προς μια περισσότερο διαπροσωπική/διϋποκειμενική θέση

Γρ. Βασιλαματζής (Ελλάδα): Το τραυματικό και η αναλυτική σχέση

M. Ermann (Germany): Η διϋποκειμενική προσέγγιση και η αλλαγή της ψυχαναλυτικής ταυτότητας

J. Flores (Chile): Η θέση της αυθεντικότητας και της ουδετερότητας στη σύγχρονη ψυχανάλυση

K. Hoffmann (Germany): Αλήθεια και αναλυτική σχέση σε θεραπείες στο ψυχοϊατροδικαστικό πλαίσιο: προκλήσεις που πηγάζουν από την αδικία την παραβατικότητα, τον εθισμό

Ι. Ιεροδιακόνου (Ελλάδα): Το ενδοψυχικό και το διϋποκειμενικό στην ψυχανάλυση ασθενούς με καταληκτική νόσο

X. Ιωαννίδης (Ελλάδα): Είναι θέμα συμφωνίας ανάμεσα μας να μην θέσουμε ποτέ αυτό το ερώτημα.

Z. Lothane (USA): Η Δραματολογία στη ζωή, στη διαταραχή και στην ψυχαναλυτική θεραπεία. : Μια νέα σύνθεση

C. Mann (USA): Η ψυχοδυναμική κατανόηση σε διαφορετικές κουλτούρες: ένα πρόβλημα της διαπολιτισμικής ψυχοθεραπείας

J. Mitrani (USA): Προς τον αληθί εαυτό: οργανώνοντας τις ταυτίσεις σε έναν ενσώματο εαυτό

N. Τζαβάρας (Ελλάδα): Η απόρριψη της Διϋποκειμενικότητας στη σχιζοφρένεια

B. Φαλάρας (Ελλάδα): Διϋποκειμενικές συναντήσεις και μετασχηματισμοί του ψυχαναλυτικού πεδίου

Στις 20 Δεκεμβρίου του 2009 αποχαιρετήσαμε έναν κορυφαίο εικαστικό καλλιτέχνη, τον Γιάννη Μόραλη. Με το έργο του διαμόρφωσε όψεις της μοντέρνας ελληνικής υποκειμενικότητας, με την αναγνωρίσιμη υψηλή εικαστική αισθητική του κέρδισε φανατικούς θαυμαστές, όχι μόνο στη χώρα μας. Το σώμα και οι διαθέσεις του υποκειμένου ή της δυάδας βρήκαν στους πίνακες του Μόραλη μια ιδιαίτερη ανθρωποκεντρική απεικόνιση, ταυτόχρονα ελληνική και οικουμενική. Ένα μεγάλο μέρος του ύστερου έργου του θα μπορούσε να οριστεί ως μια καλλιτεχνική ανατομία της «υποκειμενικότητας» και της διαπροσωπικής σχέσης.

Γι' αυτούς τους λόγους επιλέξαμε ένα έργο του Γιάννη Μόραλη ως το βασικό θέμα του εξωφύλλου του έντυπου υλικού και της αφίσας του 16ου Διεθνούς Φόρουμ Ψυχανάλυσης. Είμαστε υπερήφανοι που ο ζωγράφος άκουσε το αίτημα μας και αμέσως δέχθηκε να το «χρησιμοποιήσουμε». Και του είμαστε ευγνώμονες που είχαμε την καλή τύχη να τιμήσουμε τη δουλειά του λίγο πριν περάσει στην αιωνιότητα.

Θα πραγματοποιηθούν ακόμα τα εξής:

Συμπόσια

I. Παραδόσεις της Διψοκειμενικής Προσεγγίσης στην ιστορία της IFPS

(Οργανώνεται από τη Επιτροπή Αρχείων της IFPS)

Προεδρείο: M. Ermann, K. Hoffmann (Germany)

Ομιλητές: E. Frank-Rieser (Austria), R. Funk (Germany),

M. Conci (Italy and Germany)

II. Διψοκειμενικές-Ενδοψοκειμενικές εμπειρίες και Αλλαγές ταυτότητας

(Οργανώνεται από την Kaunas Society for the Studies of Psychoanalysis and Psychotherapy)

Προεδρείο: D. Leskauskas (Lithuania)

Ομιλητές: B. Baranauskienė, D. Leskauskas, G. Gruodis (Lithuania)

III. Ένας Διάλογος : Τα υπέρ και τα κατά για την διψοκειμενικότητα

Προεδρείο : Ν.Τζαβάρας, Ι. Βαρτζόπουλος

Ομιλητές : Θα ανακοινωθούν

IV. Τα όρια μιας ανάλυσης είναι αυτά του αναλυτή, του αναλυόμενου ή της αναλυτικής διαδικασίας ;

(Οργανώνεται από την European Federation for Psychoanalytic Psychotherapy)

Προεδρείο: L. Moyson (Belgium), Δ. Αναστασόπουλος

Ομιλητές: L. Moyson (Belgium), Δ. Αναστασόπουλος, Ε. Σουμάκη, Δ. Αναγνωστόπουλος

Εργαστήριο

Νέα ηθικά ερωτήματα που αντιμετωπίζει η ψυχανάλυση σε ένα διαφανές και εμπορευματοποιημένο περιβάλλον

Προεδρείο: C Sjodin (Sweden)

Ομιλητές : Θα ανακοινωθούν

Διεπιστημονική Συνάντηση με θέμα «Νευροεπιστήμες, Ψυχανάλυση και Φαρμακοθεραπεία : Θεωρία και Εφαρμογές»

(Επιβεβαιωμένοι ομιλητές)

M. Beutel (Germany): Depression – Psychodynamics of pharmacotherapy

Francois Ansermet: Psychoanalysis and Neurosciences.

P. Magistretti (Switzerland): Neurosciences and psychoanalysis

M. Solms (S. Africa): On Psychosis: Neuroscientific and psychoanalytic perspectives

« Γιατί Γράφουμε, για ποιόν Γράφουμε, ποία η Θέση της Γραφής στην Ψυχανάλυση ;»

Γεράσιμος Στεφανάτος

Η ψυχανάλυση γεννιέται μέσα από την επεξεργασία τη σχέσης του Φρόιντ με το Ασυνείδητο (του) όπως αυτή εμφανίζεται στα αδιέξοδα της θεραπείας των υστερικών ασθενών του και στην αυτο-ανάλυση του.

Σε αυτή την γενέθλια πρωταρχική κατάσταση, η καταφυγή στη γραφή, υπογραμμίζω τις λέξεις, προσφέρει στον Φρόιντ έναν αναγκαίο τόπο και ένα απαραίτητο εργαλείο επεξεργασίας, στο βαθμό που ο ίδιος δεν διαθέτει το θεωρητικό - πρακτικό πλαίσιο που στη συνέχεια ανακάλυψε. Ενώ το κλασικό ψυχαναλυτικό πλαίσιο, το οποίο καθιστά δυνατή, επεξεργάσιμη και αναλύσιμη την εμπειρία του ασυνείδητου μέσω της μεταβιβαστικής σχέσης με έναν άλλον στη θέση του οποίου τοποθετείται ο ψυχαναλυτής.

Η γραφή, όπως καταφαίνεται από την περιπαθή αλληλογραφία του με τον Βίλχελμ Φλις, αποτελεί για τον Φρόιντ ένα μεταβιβαστικό στήριγμα που του επιτρέπει να καταστήσει αντικείμενο σκέψης την εμπειρία του ασυνείδητου. Μια εμπειρία που δεν αποκτά από θέση αναλυμένου αλλά μέσω μιας ιδιαίτερης συνθήκης αυτο-ανάλυσης, η οποία εφεξής αποτελεί καταγωγική αρχή για κάθε ψυχαναλυτή και ληξιαρχική πράξη γέννησης για την ψυχανάλυση. Σε αυτή την αζεπέραστη συνθήκη δημιουργίας η γραφή δεν καλείται να περιγράψει μια προϋπάρχουσα και ήδη δομημένη γνώση, μέσω και εντός της γραφής ποιείται γνώση και μάλιστα γνώση για τον ασυνείδητο ψυχισμό. Ο Φρόιντ δεν καταλήγει στις ανακαλύψεις του μέσα από προδιαγεγραμμένα σχήματα, ζυμώνεται στις σχέσεις με τους ασθενείς του και μετασχηματίζεται ο ίδιος από την αυτο-ανάλυση του. Τελικός του στόχος είναι αυτός που εκ των υστέρων θεωρητικοποιεί ως σκοπό κάθε ψυχανάλυσης: «όπου ήταν Αυτό, πρέπει Εγώ να γίνω (Wo Es wass, soll Ich werden)». Αυτή η ιδιότυπη και πάντοτε ισχύουσα σχέση μεταξύ θεωρίας και πρακτικής που εγκαθίσταται, θεμελιώνει την ψυχανάλυση ως πρωτόγνωρη κλινικο-θεωρητική

πρακτική και φανερώνει, θα πρόσθετα ακόμη, νέες όψεις της γραφής ως πράξης ψυχικής δημιουργίας.

Η φρουδική γραφή δεν εξελίσσεται με ευθύγραμμα σχήματα, εμπεριέχει αντιφάσεις, ασυνέχειες, ανακολουθίες, παραλήψεις και επαναλήψεις σύστοιχες με την δυναμική των ψυχικών διεργασιών που επιχειρεί να περιγράψει. Γραφή και σκέψη επανέρχονται στα ήδη κεκτημένα επιτελώντας μια σπειροειδή κίνηση της οποίας την ιδιότυπη χρονικότητα αποτυπώνει η έννοια του εκ των υστέρων (nachträglich) και την σαφέστερη περιγραφή κάνει ο ίδιος ο Φρόιντ γράφοντας στον Φλίς στις 6-12-1896: «Εργάζομαι στην υπόθεση ότι ο ψυχισμός μας θεμελιώθηκε δια στρωματοποίησης: το υλικό που ενυπάρχει με τη μορφή μνημονικών ιχνών υφίσταται από καιρού εις καιρόν, κάτω από νέες συνθήκες, μια αναδιοργάνωση, μια επανεγγραφή». Κατ' αναλογία «κάτω από νέες συνθήκες» που συνεχώς δημιουργεί η ψυχαναλυτική πρακτική, η γραφή στα χέρια του Φρόιντ γίνεται μέσον και εργαλείο «επανεγγραφής» του θεωρητικού υλικού και μορφοποίησης νέων μεταψυχολογικών υποθέσεων.

Η γραφή στηρίζει το θεωρητικό διάβημα αλλά και υποβασιάζει την ψυχική οικονομία του Φρόιντ. Ο ίδιος επέμενε στην ευχαρίστηση που του προκαλούσε η γραφή και στην ανάγκη του να γράφει. Έγραφε κάθε βράδυ μετά τις συνεδρίες με τους ασθενείς του είτε σε σχέση με αυτές, είτε συνεχίζοντας κάποια θεωρητική του επεξεργασία. Η παροχέτευση της ψυχικής διέγερσης από την καθημερινή ψυχαναλυτική εργασία στην γραφή και η δυνατότητα επεξεργασίας της μεταβίβασης και της αντιμεταβίβασης που προσφέρει, είναι γνώριμες σε κάθε ψυχαναλυτή. Όπως εξίσου γνώριμη είναι η συνεισφορά της γραφής στην στοιχειώδη θεωρητικοποίηση που απαιτεί η διάρθρωση της μοναδικότητας κάθε περίπτωσης με το γενικό corpus της ψυχαναλυτικής θεωρίας και πρακτικής.

Στις απαρχές της ψυχανάλυσης η γραφή μιας περίπτωσης, με κλασικό παράδειγμα τις Πέντε

Ψυχανάλυσεις, αποκτά πρόσθετες λειτουργίες. Η «κλινική περίπτωση» γίνεται εργαλείο εξακρίβωσης και επαλήθευσης της επιστημονικής και θεραπευτικής αξιοπιστίας της νέας μεθόδου και βασικό στοιχείο κοινωνικής αναγνώρισης της ψυχανάλυσης.

Ωστόσο, η γραφή των Πέντε Ψυχανάλυσεων δεν περιορίζεται σε μια «ανα-κατασκευή» της «εργασίας ανα-κατασκευής» του σεξουαλικού ενορμητικού, παιδικού, απωθημένου, ούτε στην αποδεικτική καταγραφή μιας θεραπευτικής διαδικασίας. Δεν πρόκειται για διπλή μηχανιστική ανα-κατασκευή για επιστημονικούς και διδακτικούς σκοπούς αλλά για μεταβιβαστική ανα-κατασκευή. Πρόκειται, δηλαδή, περί μαρτυρίας για την μοναδικότητα μιας διαδικασίας που εξελίσσεται μέσα στη δυναμική της μεταβίβασης και την ιδιαίτερη κάθε φορά συνάντηση της θεωρίας με την πρακτική. Πρόκειται ακόμη περί μαρτυρίας για τη σχέση του ψυχαναλυτή με τη γραφή, όπως εγκαινιάζεται από τη πένα και την ψυχή του ίδιου του Φρουντ.

Αν δεχτούμε, λοιπόν, όπως μέχρι τώρα υποστήριζα ότι η γραφή αποτελεί χώρο σκέψης και δημιουργίας για τον Φρουντ αλλά και μέσον εγκαθίδρυσης, μετάδοσης, επιστημονικής και κοινωνικής αναγνώρισης της ψυχανάλυσης, ποια είναι η θέση της γραφής στην ψυχανάλυση σήμερα;

Οι ψυχαναλυτικές δημοσιεύσεις εξακολουθούν πάντα να αποτελούν αναπόφευκτο μέσον αναγνώρισης για τον ψυχαναλυτή αλλά και δοκιμασία αξιοπιστίας για την ψυχανάλυση που βάλλεται, σήμερα, με τα σύγχρονα όπλα του ορθολογικού επιστημονισμού. Η κυρίαρχη τάση, σύστοιχη με το κοινωνικό φαντασιακό της εποχής, επιδιώκει μια επικοινωνιακού τύπου απλούστευση και τυποποίηση των ψυχαναλυτικών γραπτών ευνοώντας την αδύνατη προσομοίωση της ψυχαναλυτικής έρευνας με τις αντικειμενικές μεθόδους έρευνας των «σκληρών» επιστημών.

Η ηρωική φρουδική γραφή των πρώτων ψυχαναλυτικών περιπτώσεων και ανακαλύψεων μοιραίως εξελίσσεται – πλην εξαιρέσεων - σε τυποποιημένες λίγο-πολύ δημοσιεύσεις ή ακόμη σε θεσμοποιημένες γραπτές παρουσιάσεις περιπτώσεων από τους υποψήφιους ψυχαναλυτές στις εκπαιδευτικές επιτροπές των διαφόρων ψυχαναλυτικών ομάδων και εταιρειών. Η επιδίωξη μιας αδύνατης σύμπτωσης θεωρίας και πρακτικής αναζωπυρώνει τον εγγενή κίνδυνο της προσαρμογής

του υλικού σε επιλεκτικές συχνότητες «ακοής» και προδιαγεγραμμένα θεωρητικά σχήματα που προσδίδουν ψευδή αφηγηματική ενότητα και συνοχή στο αποσπασματικό, το μερικό, το ανολοκλήρωτο και το άγνωστο που αναπόφευκτα σηματοδούν την ψυχαναλυτική εργασία.

Για μια ψυχανάλυση δεν μπορούμε να έχουμε παρά μόνο μια ανολοκλήρωτη και υπό συνεχή ανασυγκρότηση θεώρηση εφόσον, εξ ορισμού, υπάρχει μόνον αποσπασματική όραση του «πράγματος» που η ψυχαναλυτική εργασία ανασυνθέτει, μερικές μόνο όψεις του και υπό ορισμένη κάθε φορά προοπτική. Γεγονός που θέτει ιδιαίτερες δυσκολίες στις ανταλλαγές μεταξύ ψυχαναλυτών όπως και στην «εποπτεία» των κλινικών περιπτώσεων. Η παρουσίαση μιας περίπτωσης ποτέ δεν εκφράζει την ιστορία της ψυχικής αρρώστιας στην αρχική παιδική της μορφή αλλά μια μεταβιβαστική εκδοχή της. Γεγονός που στερεί αμετάκλητα την πλήρη, αποκλειστική περιγραφή και καταγραφή της όποιας ψυχοπαθολογικής συνθήκης.

Επιπλέον, στην καταγραφή του κλινικού υλικού παρεμβαίνει αναπόφευκτα μια σειρά αναγωγών και μετασηματισμών των οποίων η ανασυγκρότηση καθίσταται αδύνατη. Τι απομένει, άραγε, από το υποτιθέμενο αρχικό υλικό των «ελεύθερων» συνειρμών του αναλυόμενου ύστερα από την πρώτη συνειδητή και ασυνειδητή διαλογή του περιεχομένου και του τρόπου ανακοίνωσης του από τον ίδιο, αλλά και μετά το αναπόφευκτη διήθηση του υλικού από τον ψυχισμό του αναλυτή όσο «διάχυτη και ισομερώς κυμαινόμενη» και αν είναι η προσοχή του, όσο ελεύθερη και αν είναι η ακοή του από θεωρητικές προ-κατασκευές; Και έπειτα, όταν ο αναλυτής σύμφωνα με τη συμβουλή του Φρουντ παίρνει το βράδυ τη πένα για να γράψει, είναι υποχρεωμένος να εμπιστευθεί τυφλά τη μνήμη του. Μια μνήμη, όμως, ζωντανή, ικανή δηλαδή να ξεχνάει ή να διαγράφει στη σχέση της αντίστοιχα με την απώθηση την άρνηση και τη σχάση. Πόσο μάλλον όταν επανέρχεται μετά από καιρό στο ίδιο υλικό με σκοπό τη δημοσίευση.

Η φαντασίωση της πλήρους και πιστής μεταγραφής της θεραπευτικής διαδικασίας, συναντά το συμμετρικό αίτημα του αναγνώστη «να μάθει τα πάντα». Αίτημα για γνώση με έντονο μεταβιβαστικό χαρακτήρα στο βαθμό που απευθύνεται σε έναν άλλο που υποτίθεται ότι γνωρίζει, αίτημα που η ηδονοβλεπτική του διάσταση συνδέεται με την παιδική σεξουαλικότητα στις σχέσεις της με την

ενόρμηση γνώσης και την «πρωταρχική σκηνή» που διαδραματίζεται πίσω από το ψυχαναλυτικό απόρρητο.

Η τήρηση του απορρήτου θέτει μια άλλη σειρά ζητημάτων. Η δημοσίευση κλινικού υλικού μπορεί να δημιουργήσει απρόβλεπτες και δυσανάλογες αντιδράσεις στον αναλούμενο που θεωρεί ότι αναγνώρισε τον εαυτό του παρά την αυστηρή ανωνυμία και τις σχετικές παραποιήσεις στις οποίες καταφεύγει ο ψυχαναλυτής. Η επίτευξη της συγκατάθεσης του αναλυομένου δεν αποτελεί ικανοποιητική λύση και νέα ζητήματα αναφύονται. Ο Φρόντ αντιμετώπισε με το ίδιο ζήτημα, όπως αναφάνεται και στις πρώτες σελίδες της περίπτωσης Ντόρα, επεχείρησε να αποσυνδέσει το δεοντολογικό ζήτημα της δημοσίευσης από την ηθική της αλήθειας που θεμελιώνει την ψυχανάλυση. Το ηθικό επιχείρημα της πρωτοκαθεδρίας της επιστημονικής ανακάλυψης και αλήθειας φαίνεται, κατ' αυτόν, να υπερσχίζει έναντι του δεοντολογικού επιχειρήματος του ιδιωτικού μυστικού. Προφανώς η αντίφαση παραμένει και κάθε ψυχαναλυτής καλείται με τη σειρά του να την αντιμετωπίσει.

Όλες αυτές οι επισημάνσεις προφανώς δεν ακυρώνουν τη σημασία των ψυχαναλυτικών γραπτών, ούτε μειώνουν την αξία των επιστημονικών ανταλλαγών με αντικείμενο μια κλινική περίπτωση ή μια μονογραφία που, ειρήσθω εν παρόδω, τείνει πλέον να εκλείψει ως είδος ψυχαναλυτικής γραφής. Αντίθετα, επιτρέπουν να φανεί ο ψευδής αποδεικτικός χαρακτήρας ορισμένων επικών και «πανοραμικών» ψυχαναλυτικών αφηγήσεων με άφθονη μάλιστα αντιμεταβιβαστική δράση, οι οποίες προσφέρουν μυθιστορηματικές ονειροπολήσεις και ηδονοβλεπτικές απολαύσεις στον αναγνώστη και προκαλούν άμεσες φαντασιακές ταυτίσεις με τους πρωταγωνιστές της ψυχαναλυτικής σχέσης

Οι ψυχαναλυτές συνήθως καταφεύγουν στη χρήση μιας κλινικής βινιέτας και σε επί μέρους παράθεση κλινικού υλικού προκειμένου να στηρίζουν μια θεωρητική διατύπωση, μια μεταψυχολογική μορφοποίηση, μια ιδιαίτερη τεχνική, μια ερευνητική υπόθεση, ή ακόμη για να μεταδώσουν την εμπειρία τους σε άλλους συναδέλφους. Η «λύση» της βινιέτας έχει ενδείξεις και όρια, σίγουρα όμως δεν δίνει απάντηση στο γενικό ερώτημα που τίθεται.

Στο σημερινό πληθυντικό πεδίο της ψυχανάλυσης, ο πολλαπλασιασμός των γραπτών και των δημοσιεύσεων – ακόμη και στη χώρα μας

τηρουμένων βεβαίως των αναλογιών – επαναθέτει το ζήτημα των επιστημονικών ανταλλαγών και της επικοινωνίας μεταξύ ψυχαναλυτών. Προκαλεί κατάπληξη το γεγονός ότι διάφορα ψυχαναλυτικά γραπτά ενώ αναφέρονται ακριβώς στο ίδιο ζήτημα, αγνοούνται πλήρως μεταξύ τους. Η συζήτηση και η κριτική αντιπαράθεση σπανίζουν, ενώ παραγνωρίζεται ότι οι μεταψυχολογικές έννοιες αναπόφευκτα αποκτούν αντιφατικές ερμηνείες στη σύνδεση τους με τα προβλήματα που αναφύονται στην κλινική πρακτική. Σίγουρα δεν πρόκειται για απλή πολιτική τακτική των ψυχαναλυτών και των διαφόρων σχολών τους, αλλά για ζήτημα που αφορά την ψυχαναλυτική έρευνα και σχετίζεται με το περιεχόμενο και το ύφος της ψυχαναλυτικής γραφής σήμερα. Με το πρόσχημα της αποφυγής του δογματισμού παραβλέπεται η ανάγκη αναζήτησης ενδοψυχαναλυτικών κριτηρίων ορθότητας, ακρίβειας και αλήθειας.

Αυτό το φαινόμενο δεν υπήρχε την εποχή του Φρόντ, ούτε κατά την πρώτη μεταφροϊδική περίοδο. Στα τωρινά «πολιτισμένα» ψυχαναλυτικά περιβάλλοντα η πολεμική καταγγέλλεται σαν προσωπική επίθεση και ανυπόφορη βία ενώ ταυτόχρονα η εμπεριστατωμένη κριτική αντιπαράθεση θεωριών και πρακτικών συστηματικά αποφεύγεται. Ίσως αυτό το παράδοξο να αποτελεί σημάδι κόπωσης και σκλήρυνσης, ίσως είναι δείγμα γενικότερου κοινωνικού κομφορμισμού, ίσως ακόμη μπορούμε να υποθέσουμε ότι σχετίζεται με ανεπαρκή επεξεργασία ναρκισσιστικών ταυτίσεων, αρνητικών μεταβιβάσεων και υποβόσκουσας προβληματικής μίσους που καλύπτεται από εξιδανικεύσεις θεωριών, προσώπων και πρακτικών.

Είναι προφανές ότι απαιτείται ιδιαίτερος ψυχικός και γνωσιακός κάματος για να τεθούν σε γόνιμη συνομιλία συγγενούντες θεωρητικο-κλινικοί προβληματισμοί που είναι εκφρασμένοι σε διαφορετικά μεταψυχολογικά ιδιώματα (φροϊδικό, λακανικό, κλαινικό, εγω-ψυχολογικό ή αναφερόμενο στις αντικειμενοτρόπους σχέσεις). Ωστόσο, πέρα από κάθε δυσκολία, είναι εξαιρετικά σημαντικό να γίνεται συγκριτική διερεύνηση των ψυχαναλυτικών γραπτών που θεωρητικοποιούν παρεμφερή κλινικά αδιέξοδα, ενώ ανήκουν σε διαφορετικά «παραδείγματα», σε διαφορετικές χώρες και γλώσσες.

Στην ψυχαναλυτική γραμματεία όλο και περισσότερο συναντάμε γραπτά που αναφέρονται σε οριακές καταστάσεις της ψυχανάλυσης, σε όρια της θεωρίας, σε όρια του αναλύσιμου, σε όρια πρόσβασης στην

ψυχική πραγματικότητα, σε όρια τέλος της αντοχής του ψυχαναλυτή. Αυτές οι καταστάσεις και αυτοί οι ασθενείς ευλόγως διακινούν την υποκειμενικότητα, την πένα και την ερευνητική διάθεση των ψυχαναλυτών σήμερα.

Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι η γραφή με αφετηρία μια «περίπτωση», όποια μορφή και αν παίρνει, όποια ψυχαναλυτική κατάσταση - οριακή ή κανονική - και αν αφορά, είναι πάντοτε δραστηριότητα ερμηνευτικής κατασκευής, ως εκ τούτου κινητοποιεί τον ψυχισμό του ψυχαναλυτή, αγγίζει τυφλά σημεία και ζώνες ψυχικής κώφωσης, σχετίζεται εν ολίγοις με το «υπόλοιπο» της ψυχανάλυσης του και την συνεχιζόμενη αυτο-ανάλυση του. Κάθε ψυχαναλυτική «περίπτωση» εμπεριέχει εν σπέρματι μια θεωρία με μικρό θήτα, της οποίας η εν δυνάμει διατύπωση συνιστά ταυτόχρονα και δυναμικό μεταψυχολογικό μετασχηματισμό του υποκειμένου της, αναλυτή ή αναλυομένου.

Εν κατακλείδι, τι συνιστά την ιδιαιτερότητα ενός ψυχαναλυτικού γραπτού είτε αυτό αναφέρεται στην θεωρία ή στην κλινική πρακτική; Ποια στοιχεία ορίζουν τη μετάβαση από την φαινομενολογία της ψυχικής πραγματικότητας στην μεταψυχολογία; Τι διαχωρίζει ένα λόγο από ένα ψυχαναλυτικό κείμενο; Με ποιους τρόπους το ασυνείδητο διεισδύει στην δευτερογενή θεωρητική επεξεργασία; Πώς η σκέψη διατηρεί τις ενορμητικές ρίζες της και οι αφηρημένες λέξεις αποκτούν αισθητή υπόσταση;

Η γλώσσα του «άλλου εν εαυτώ» που διακινεί και διερωτά τον γράφοντα δεν εξαντλείται στην λογική του σημαίνοντος, είναι γλώσσα ένσαρκη. Και η γραφή δυναμικά οδηγεί, πέρα από τις παραστάσεις λέξης, όσο εγγύτερα γίνεται στο πράγμα και στις παραστάσεις πράγματος του ασυνείδητου. Τότε, το γράφειν επανακτά τη σχέση του με το ονειρεύεσθαι και η διεργασία της γραφής προσομοιάζει με τη εργασία του ονείρου, την Traumarbeit. Με το σύνολο δηλαδή των ενεργειών -απεικονισμότητα, συμπύκνωση, μετάθεση και αφηγηματική δευτερογενή επεξεργασία- που μετασχηματίζουν, ως γνωστόν, τα πρωτογενή υλικά - σκέψεις, ημερήσια κατάλοιπα, σωματικά ερεθίσματα - στο έκδηλο κείμενο του ονείρου.

Διακινδυνεύοντας μια επιγραμματική διατύπωση, θα έλεγα ότι η γραφή του ψυχαναλυτή, είτε αφορά την θεωρία είτε την κλινική πρακτική, παραστασιοποιεί

και μετασχηματίζει το απεικονισμό του ενορμητικού αισθητηριακού στοιχείου.

Προφανώς, η προσομοίωση της διεργασίας της γραφής με την Traumarbeit αναφέρεται στις πρωτογενείς ψυχικές διεργασίες, στην εσωτερική, πηγαία σχέση του ψυχαναλυτή-συγγραφέα με το αισθητηριακό οπτικό στοιχείο που στοιχειώνει τη γλώσσα και τη γραφή. Εκεί, στον ορίζοντα της συνάντησης τους με την σάρκα του κόσμου, θα πω, δανειζόμενος την έννοια από τον φιλόσοφο Μερλώ-Ποντύ. Η εικόνα μοιάζει, έτσι, να εμπλουτίζει τον λόγο και συνάμα να θέτει όρια στη κυριαρχία του.

Η οπτική εικόνα τείνει ακατάπαυστα, χωρίς ποτέ να το κατορθώνει, στην κατοχή αυτού καθαυτού του πράγματος που έχει πρωταρχικώς και οριστικώς απολεσθεί. Η γραφή, το όνειρο όπως και η μεταβίβαση, αναλαμβάνουν να ζωντανέψουν με λέξεις και εικόνες, να κάνουν εκ νέου παρόν ό,τι έχει για πάντα χαθεί. Μιλούν, μας μιλούν ασταμάτητα για την έλξη που ασκεί το πράγμα, το παντοτινά άπιαστο, αυτό που μαγνητίζει τα λόγια μας ενώ οι λέξεις με την παρουσία τους το ορίζουν ως απόν. Σε αυτή την απώλεια, σε αυτή την μελαγχολία της γλώσσας επέμεινε, όσο κανείς άλλος ψυχαναλυτής, ο Ζαν-Μπερτράν Πονταλίσ στο έργο του.

Η γλώσσα, προφορική ή γραπτή, σημαδεύεται από αυτήν την πρωταρχική απώλεια και από το πένθος αυτής της απώλειας, επιχειρώντας ασταμάτητα να της δώσουν σχήμα και μορφή, να την μετασχηματίσουν σε απουσία.

Μοιάζει σαν ένα πένθος που συντελείται και παραδόξως δεν ολοκληρώνεται. Η τρελή και αβάσταχτη βεβαιότητα για την ύπαρξη ενός πράγματος χωρίς όνομα, ενός πρωταρχικού χαμένου αντικειμένου, μιας αλήθειας αυταπόδεικτης, ενός απόλυτου πριν, δεν μας εγκαταλείπει ποτέ. Και είναι αυτό που, πέρα από οτιδήποτε άλλο, εμψυχώνει και τον γράφοντα και την γραφή.

Γεράσιμος Στεφανάτος

Ψυχίατρος, Παιδοψυχίατρος, Ψυχαναλυτής,

Μέλος της Συντακτικής Επιτροπής του Περιοδικού

«Εκ των Υστέρων»,

Διδάσκων στο Τμήμα Ιστορίας και Θεωρίας της Τέχνης της
Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών.

Αρχές Σύγκλισης

«Το να Αγνοούμε είναι Εξουθενωτικό. Κι Ακόμη Περισσότερο να Νομίζουμε ότι Ξέρουμε.»

Γιώργος Βέης

«Το να αγνοούμε είναι εξουθενωτικό. Κι ακόμη περισσότερο να νομίζουμε ότι ξέρουμε.» Φίλιπ Ροθ

Στο βαθμό που «η πραγματικότητα είναι προϊόν της πιο μεγαλειώδους φαντασίας», όπως κατέδειξε μια ολόκληρη ζωή ένας από τους κορυφαίους ποιητές του περασμένου αιώνα, ο Γουόλας Στίβενς, οφείλουμε να αποδίδουμε ιδιαίτερη σημασία στα όσα μας παρουσιάζει εντατικά το κάτοπτρο της λογοτεχνίας. Οίκοθεν νοείται ότι τις εγγενείς ποιότητες της τέχνης καθόλου τις έχει δει ξεκάθαρα και έγκαιρα η ψυχανάλυση. Έστω, για τις ανάγκες της εποπτικής στιγμής, η εξής εμβληματική θέση: «Η τέχνη είναι ένα είδος έμφυτης παρόρμησης που κυριεύει τον άνθρωπο και τον κάνει όργανό της. Ο καλλιτέχνης δεν είναι άτομο προικισμένο με ελεύθερη βούληση που επιδιώκει τους δικούς του σκοπούς, αλλά ένας άνθρωπος που επιτρέπει στην τέχνη να υλοποιήσει τους σκοπούς της μέσα από τον ίδιο. Είναι ο συλλογικός άνθρωπος, ένας άνθρωπος που βιώνει, εκφράζει και διαπλάθει την ασυνείδητη ψυχική ζωή της ανθρωπότητας. Αυτό είναι το φορτίο του, το λειτούργημά του, και γι' αυτό θυσιάζει την καθημερινότητά του.» (Ιδέτε C. G. Jung, Το πνεύμα στον άνθρωπο, την τέχνη και τη λογοτεχνία, εκδόσεις Ιάμβλιχος, σελ. 69). Εξ ου και ο ανυπόκριτος ενθουσιασμός των παλαιότερων στοχαστών, οι οποίοι κάποια στιγμή διείδαν, στη Δύση τουλάχιστον, τη σημασία του λογοτεχνικού διαβήματος σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αναφορών και αυτοαναφορών. Διακρίνω: «Ο ελιγμός του ποιητικού ψεύδους: Το ποίημα δεν μπορεί παρά να αντιμετωπίζεται ως προϊόν άδολου μόχθου για την αποκάλυψη της αλήθειας. Το ιδανικό του ποιήματος είναι η σύνθεση όλων των ιδεών σε μια συμπαγή και καθολική εικόνα του κόσμου. Αυτό δεν είναι ούτε θεωρία, ούτε ιδεολογία, αλλά στάση απέναντι στον κόσμο, μια στάση που χαρακτηρίζεται από δημιουργικό ενθουσιασμό και σεβασμό στη συμπαντική αρμονία», έλεγε ο Πίκο ντελα Μιράντολα: «Φανταστείτε πόσο γενναϊόδωρος είναι ο Θεός και πόσο τυχερός είναι ο άνθρωπος! Καθένας

μπορεί να είναι αυτό που ο ίδιος επιλέγει να είναι. Το ζώο βγαίνει από τη μήτρα της μάνας του, φορτωμένο με την περιουσία του. Άλλη δεν πρόκειται ν' αποκτήσει, ώσπου να πεθάνει. Οι ιδέες είναι από την αρχή ό, τι θα παραμείνουν αιώνια. Ο άνθρωπος, όταν πλάστηκε, πήρε από τον πατέρα αμέτρητους σπόρους, για κάθε είδος και κάθε τρόπο ζωής. Αν σπείρει ιδέες, θα γίνει άγγελος και τέκνο Θεού. Κι αν πάλι, δεν θελήσει να προχωρήσει προς το κέντρο του κόσμου, η ψυχή του θα ενωθεί με τον Θεό, μόνη στο σκοτάδι του Θεού, που είναι υπεράνω όλων και θα ξεπεράσει σε ύψος κάθε πλάσμα. Αν δεν θαυμάσουμε ένα πλάσμα με τόσο εκπληκτική ικανότητα μεταμόρφωσης, τι θα θαυμάσουμε;» [Το αποθησαυρίζει ο ποιητής Γιώργος Μπλάνας στο κείμενό του για την Κική Δημουλά, περιοδικό «Η λέξη», τ. 194, Οκτώβρης – Δεκέμβρης 2007].

Ο συγγραφέας ειδικότερα, που σέβεται την αποστολή του σήμερα, σε μια άχαρη εποχή ιδιάζοντος και συνεχούς κατακερματισμού, δεν περισπάται από την δράση των αληθοφανών δεδομένων, αλλά αναζητεί τα ουσιαστικότερα. Το κεκρυμμένο ή και λεγόμενο μυστικό στοιχείο είναι εν τέλει γι' αυτόν το κατ' εξοχήν υλικό. Η συνεισφορά της λογοτεχνίας στην αποκωδικοποίηση των σημάτων της περιρρέουσας ατμόσφαιρας έχει βεβαίως διερευνηθεί πολλαπλώς. Τα όρια διαστέλλονται αενάως, οι ερμηνείες επαναδιαπραγματεύονται την αντικειμενικότητα. Η λογοτεχνία παραμένει η κατ' εξοχήν αρμοδία για να καταγράψει και να αιτιολογήσει στο μέτρο του δυνατού τα παράδοξα που διέπουν την πολλαπλή διάσταση των ορατών και των αοράτων. Θυμίζω, μεταξύ άλλων, τα παρακάτω συναφή: «η μυστικιστική παράδοση, την οποία θα μπορούσα να αποκαλέσω το κομμάτι της Ασίας μέσα στον δυτικό άνθρωπο, από την αρχή του Ευαγγελίου ίσαμε τη σύγχρονη εποχή δεν έπαψε να επιμένει σε μια θέαση της αλήθειας πέρα από την ορθολογική κατανόηση, πέρα από τη λογική, πέρα από τον πειραματικό έλεγχο ή την αναίρεση. Υπάρχει, λένε, κάπου μια «αλήθεια υψηλότερη από την αλήθεια», προϊόν

άμεσης μυστικιστικής αποκάλυψης.» (Ιδέτε, Τζωρτζ Στάινερ Νοσταλγία του απολύτου, μετάφραση Παλμύρα Ισχυρίδου, εκδόσεις Άγρα, 2007).

Και η επόμενη δήλωση είναι πρωτογενής και διατηρεί αμείωτη την παρρησία της επί ένα σχεδόν αιώνα: «Οι ποιητές και οι μυθιστοριογράφοι είναι πολύτιμοι σύμμαχοι-οφείλουμε να εκτιμάμε την μαρτυρία τους πάρα πολύ, διότι επίστανται πολλών τινών, τα οποία η δική μας σχολική σοφία δεν θα μπορούσε ακόμα να ονειρευτεί. Είναι διδάσκαλοι σε ό, τι αφορά στη γνώση της ψυχής σε μας τους κοινούς ανθρώπους, διότι αντλούν από πηγές, τις οποίες δεν έχουμε εισέτι καταστήσει προσιτές στην επιστήμη.» Ο Φρόντ καταθέτει εδώ μια πάγια αρχή του: η τέχνη του λόγου προπορεύεται σαφώς της όποιας «πραγματικότητας», η λογοτεχνία δεν διορθώνει απλώς τον κόσμο, αλλά τον επαναπροβάλλει άρτιο. (Ιδέτε εν προκειμένω *Délire et Rêves dans la Gradiva de Jensen*). Άλλωστε πολλές δεκαετίες μετά την διατύπωση αυτής της ετυμολογίας, η οποία κατ' ουσίαν προωθεί αμέσως και από τη δική της πλευρά τη συστηματική μελέτη της δημιουργικής γραφής από την ψυχανάλυση, εξακολουθεί να ισχύει η ίδια γραμμή αντιμετώπισης του είναι και του γίνεσθαι, ιδίως σε ό, τι αφορά στον δυτικοευρωπαϊκό χώρο. Στο σημείο αυτό η καντιανή επανάσταση στο χώρο της σκέψης, ότι δηλαδή «την πραγματικότητα δεν την αντιλαμβανόμαστε απλώς, αλλά τη συνιστούμε οι ίδιοι», εξακολουθεί να εμπνέει παραγωγικά την καλλιτεχνική δημιουργία. Αυτό το οποίο δρα εξακολουθητικά πίσω από τα φαινόμενα, ανακαλύπτεται διορατικά. Η ψυχανάλυση άντλησε και θα αντλεί από τη λογοτεχνία όχι μόνον ερμηνευτικές κλείδες, αλλά την ίδια την αναγκαιότητα της δικής της αποστολής.

Τα ανωτέρω δεν υποδηλώνουν ότι η λογοτεχνία έχει τελικώς κλείσει τον κύκλο της. Υπάρχει πάντα ανοικτό το ενδεχόμενο της εκ των έσω ριζικής της ανανέωσης. Οι ενδεικτικές αναφορές του Φλωμπέρ, που έπονται, πιστοποιούν την ενδότερη αυτή ανησυχία του συγγραφέα εν γένει: «Η γλώσσα είναι σαν ραγισμένο τύμπανο που το χτυπάμε ρυθμικά για να χορεύουν οι αρκούδες, ενώ στην πραγματικότητα λαχταρούμε να συγκινήσουμε τ' άστρα για να μας λυπηθούν.[...] Ενδέχεται, μετά τον Σοφοκλή, να είμαστε όλοι κατάστικτοι πρωτόγονοι. Αλλά στην Τέχνη υπάρχει κάτι διαφορετικό από την ακρίβεια των γραμμών και τη στιλπνότητα των επιφανειών. Η πλαστικότητα του ύφους δεν είναι τόσο πλατιά όσο ολόκληρη η ιδέα... Διαθέτουμε πολυάριθμα πράγματα, αλλά όχι ισάριθμες μορφές.» (Ιδέτε αντιστοίχως Μαντάμ Μποβαρύ και Πρόλογος στη ζωή του συγγραφέα, στο Ζακ Ντεριντά, Η γραφή και

η διαφορά, μετάφραση: Κωστής Παπαγιώργης, εκδόσεις Καστανιώτη, 2003.) Πρόκειται για την ίδια έγνοια, την ίδια αγωνία ολοκληρώματος που κατέτρυχε, ως γνωστόν, και τον Λούντβιχ Βιγκενστάιν: «Αισθανόμαστε πως ακόμα και αν δοθούν απαντήσεις σε όλες τις δυνατές επιστημονικές ερωτήσεις, τα προβλήματα της ζωής μας δε θα τα έχουμε καν αγγίξει. Φυσικά τότε δε μένει πια καμιά ερώτηση και αυτό ακριβώς είναι η απάντηση.» (Ιδέτε *Tractatus Logico-philosophicus*, 6:52, μετάφραση: Θανάσης Κιτσόπουλος, εκδόσεις «Παπαζήσης», 1978.)

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, θα υποστήριζα ότι το όνειρο της ψυχανάλυσης ταυτίζεται με ένα μέρος του ονείρου της λογοτεχνίας.

Όπως ακριβώς τα όνειρα για τον Φρόντ είναι ο φύλακας του ύπνου μας, τα ποιήματα είναι ο φύλακας της αλήθειας μας. Οι φύλακες αυτοί από κοινού προστατεύουν την ατομική μας ιδιοπροσωπία. Από τις πολλαπλές ομολογίες γραφής διαλέγω την εξής για την περίπτωση: «"Γράφω" ίσως να σημαίνει γεμίζω τα λευκά διαστήματα της ύπαρξης, το μηδέν εκείνο που ανοίγεται άζαφνα μέσα στις μέρες και τις ώρες, ανάμεσα στα αντικείμενα της κάμαράς μας και τα καταπίνει μέσα σε μία άπειρη ερημιά και ασημαντότητα. Ο φόβος, έγραψε ο Κανέτι, εφευρίσκει ονόματα για περισπασμό• ο ταξιδιώτης διαβάζει και σημειώνει ονόματα στους σταθμούς που περνάει με το τρένο, στις γωνίες των δρόμων που τον φέρνουν τα βήματά του, και προχωρεί κάπως ξαλαφρωμένος κι ευχαριστημένος με την τάξη και το ρυθμό που έχει το μηδέν.» (Ιδέτε Κλάουντιο Μάγκρις, Δούναβης (1986), μετάφραση: Μπάμπης Λυκούδης, εισαγωγή Νίκος Μπακουνάκης, εκδόσεις Πόλις, 2001). Η λύτρωση μέσα από τη γραφή δεν θα μπορούσε παρά να διεγείρει αυξητικά το ψυχαναλυτικό ενδιαφέρον.

Δεν ανήκω σ' αυτούς που φρονούν ότι έχει αποδειχτεί μαθηματικά η παγκοσμιότητα του οιδιποδείου συμπλέγματος. Πιστεύω όμως ότι η ψυχανάλυση, παρά τις εμφανείς αγκυλώσεις, τους αυτοπεριορισμούς και τις αντιφάσεις της, θα συνεχίσει την πορεία της, κατανοώντας όσο καλύτερα μπορεί το λογοτεχνικό επίτευγμα.

Γιώργος Βέης

Ποιητής, δοκιμογράφος, κριτικός λογοτεχνίας

Λογοτεχνία και Ψυχανάλυση

Ευτυχία Καλλιτεράκη

Αναρωτιέμαι αν η ψυχανάλυση μπορεί να υπάρξει χωρίς τη λογοτεχνία. Αντίθετα η λογοτεχνία είναι αυτάρκης και υπάρχει χωρίς αυτήν.

Τι μπορεί να σημαίνει για ένα ψυχαναλυτή η λογοτεχνία, παρά μόνο μια άλλου είδους θεραπεία γι' αυτόν;

Η τέχνη είναι απαραίτητη στη ζωή μας. Είναι το μέσον της επικοινωνίας με τον εσωτερικό μας κόσμο, μια φιλοσοφική άποψη στη ζωή που δίνει ελπίδα.

Πολλοί λένε πως η ψυχαναλυτική τεχνική γύρω από το ασυνείδητο είναι ένα είδος τέχνης και πιστεύω πως κάπως έτσι πρέπει να είναι. Ο αναλυτής μπαίνει μέσα σε πολύ σκοτεινά σημεία του ανθρώπου, σημεία που κανείς άλλος εκτός από τον λογοτέχνη δεν μπορεί να πλησιάσει. Εργαλείο της ψυχανάλυσης είναι βέβαια η θεωρία της· όμως πολλές είναι οι φορές, που ο αναλυτής-θεραπευτής, ακόμα και εάν είναι γνώστης της θεωρίας του δεν γνωρίζει πού ο ασθενής του θα τον οδηγήσει, πώς μπορεί παραδείγματος χάρη ένα όνειρο να ξεδιπλώσει χαμένες αισθήσεις και να γίνει οδηγός της θεραπείας ή ένας ελεύθερος συνειρμός να φανερώσει μέσα σε μια στιγμή το τραύμα που κοιμάται χρόνια. Θα αναγκαστεί λοιπόν να ακολουθήσει το μονοπάτι που του ανοίγεται σαν μια αποκάλυψη που μπορεί να είναι το σκοτεινό σημείο όχι μόνο για τον αναλύομενο, αλλά και για τον αναλυτή.

Ο λογοτέχνης από την άλλη μεριά έχει μια ιδέα να αναπτύξει που αναδύεται μέσα από την ασυνείδητη ζωή του, που μπορεί να μοιάζει με το υλικό του ανθρώπου που θα αναλύσει ένας αναλυτής. Μόνο που ο συγγραφέας έχει το δικό του αναλυτή, που είναι η λευκή σελίδα, την έχει εμπρός του και τον περιμένει βασανιστικά. Θα μπορούσαμε να παρομοιάσουμε αυτή τη λευκή σελίδα και με τον άγνωστο, που έρχεται ζητώντας βοήθεια από τον αναλυτή. Είναι και αυτός μία λευκή σελίδα όπου ο αναλυτής θα κάνει μια υπόθεση γεμίζοντας τις πρώτες γραμμές αν και η υπόθεση αυτή πολλές φορές θα αλλάξει μέσα από τη σχέση που

αναπτύσσεται ανάμεσά τους και από τις μνήμες που φανερώνονται.

Στη λογοτεχνία, ο λογοτέχνης, αντίθετα από τον αναλυτή, είναι εντελώς μόνος του, κανένα ζωντανό πλάσμα δεν βρίσκεται κοντά του. Η ιδέα που μπορεί να δημιουργήσει ένα βιβλίο είναι εντελώς δική του και αναπτύσσεται συνεχώς χωρίς τη θέλησή του. Πάντοτε θα τον οδηγούν οι ήρωές του και θα τον κάνουν ότι θέλουν. Από την άλλα μεριά στην αναλυτική θεραπεία, ο θεραπευτής πολλές φορές αφήνεται στον θεραπευμένο, που όμως δεν είναι σκόπιμο να τον κάνει ό,τι θέλει, όπως ο ήρωας σε ένα μυθιστόρημα.

Υπάρχει λοιπόν μία μαγεία και στις δύο λειτουργίες, ομοιότητες αλλά και πολλές διαφορές. Ο Φρόιντ θαύμαζε τη λογοτεχνία και πολλές φορές ζήτησε την ικανότητα του φίλου του και συναδέλφου, του Άρθουρ Σνίτζλερ που μπορούσε να γράφει λογοτεχνία. Πράγματι ο Σνίτζλερ ήταν ένας πολύ προικισμένος λογοτέχνης. Καταπιανόταν με τα βάθη της ψυχής με ένα μοναδικό τρόπο. Έργα του όπως «η Τερέζα» γραμμένο το 1928, «η κυρία Μπέρτα Γκάρλαν», η «Ονειρεμένη ιστορία» γραμμένο το 1924, που αργότερα ο Κιούμπρικ μετέφερε στον κινηματογράφο, ονομάζοντας το «Μάτια ερμητικά κλειστά», μας δίνουν ένα λογοτέχνη που γνωρίζει το ασυνείδητο κομμάτι της ψυχής. Γι' αυτόν το λόγο ο Φρόιντ στη σημαντική αλληλογραφία που είχαν μεταξύ τους θα του πει «εσείς αγαπητέ λέτε με λίγα λόγια αυτό που εγώ πρέπει να ψάξω πολύ μέσα στο χρόνο για να το ανακαλύψω». Δεν θα έλεγα ότι αυτά τα λίγα λόγια είναι το πιο εύκολο πράγμα. Όχι. Μπορεί να είναι κόπος πολλών ωρών και χρόνων, αλλά είναι δύο λόγια που εμείς θα διαβάσουμε νομίζοντας ότι είναι κάτι εύκολο και αυτό γιατί συνήθως αυτά τα δύο λόγια έχουν την απλότητα της αφαίρεσης και της σοφίας. Βέβαια τέτοιες χαρές έχει και η δουλειά του αναλυτή μέσα από την ερμηνεία που θα δώσει, μέσα από την εξωλεκτική συμπεριφορά, μέσα από τον χρόνο θα γίνει κι εδώ μια κατασκευή ίδιας αξίας πολλές φορές, με τη μόνη

διαφορά ότι δεν θα την διαβάσει ο κόσμος γιατί είναι απόρρητη.

Η λογοτεχνία είναι ένα πολύ ενδιαφέρον πεδίο για τους ψυχαναλυτές από τον Φρόιντ μέχρι την Μαρία Βοναπάρτη και από τον Λαπλάνς μέχρι και πολλούς άλλους. Ο φαντασμαγορικός τόπος της λογοτεχνίας δημιουργεί μεγάλη ευχαρίστηση αναλύοντας την. Μόνο που αυτή η ανάλυση έχει πάντοτε σχέση με τον ψυχισμό του αναλυτή και όχι με εκείνον του συγγραφέα. Βέβαια πολλές σκέψεις αναδεικνύονται μέσα από τον μεγενθυτικό φακό ενός ψυχαναλυτή που μπορούν να μας βάλουν σε σκέψεις γύρω από την ζωή του συγγραφέα και το έργο του. Όμως ποτέ δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι γιατί στην ουσία δεν ξέρουμε τίποτα, ακριβώς επειδή ουδέποτε, δυστυχώς για μας, δεν τον έχουμε αληθινά γνωρίσει. Πώς θα ήταν αλήθεια αν είχαμε συναντήσει τον Ντοστογιέφκι ή τον Πόε; Δεν θέλω ούτε να το σκέφτομαι. Όταν η Μαρία Βοναπάρτη εξέδωσε την υπέροχη μελέτη της για τον Πόε ο Φρόιντ έγραψε στην εισαγωγή. «Σ' αυτό το βιβλίο της φίλης μου και μαθήτριάς μου Μαρίας Βοναπάρτη, δόθηκε φως μέσα από την ψυχαναλυτική της σκέψη στη ζωή και το έργο ενός μεγάλου συγγραφέα, του οποίου η ζωή είχε πολλές παθολογικές παραμέτρους. Χάρης στη ερμηνευτική της αυτή προσπάθεια τώρα μπορούμε να αναγνωρίσουμε πόσο πολλά από τα χαρακτηριστικά του έργου του Ποε καθορίστηκαν από την προσωπικότητά του και πως αυτή η προσωπικότητα προήλθε από έντονες καθηλώσεις και οδυνηρές παιδικές εμπειρίες. Έρευνες σαν αυτή δεν αποσκοπούν στο να εξηγήσουν αυτές τις δημιουργικές ιδιοφυίες, αλλά αποκαλύπτουν τους παράγοντες που έγιναν η αφορμή να αφυπνιστούν και έφεραν στο φως το είδος των υποκειμενικών ζητημάτων που προορίζονται για να επιλέξει και που

είναι ήδη προκαθορισμένα. Λίγες εργασίες δίνουν τόσο ελκυστικές πληροφορίες για τους νόμους που κυβερνούν τον ψυχισμό ιδιαίτερα προικισμένων ατόμων. Μερικές εμφανίζονται για να εμβαθύνουν στους νόμους και τους κανόνες που κυβερνούν την ψυχή των ανθρώπων που είναι ιδιαίτερα προικισμένοι».

Πιθανόν εδώ ο Φρόιντ να μιλάει για τους κανόνες που βάζει ο ψυχαναλυτής, απαραίτητους γύρω από την θεωρία του, οι οποίοι θα διευκολύνουν την ανάδυση του ασυνειδήτου και την ερμηνευτική του ικανότητα. Μιλάει επίσης για το ότι τα τραυματικά γεγονότα της ζωής μας καθορίζουν κάθε ενέργεια και σκέψη μας και ας είναι άγνωστα σε μας. Όμως παρ' όλους αυτούς τους νόμους που οι ψυχαναλυτές γνωρίζουμε, ο λογοτέχνης θα δώσει την ψυχή του μέσα από τις ιστορίες του. Παντού θα βρίσκεται εκτεθειμένος και ας μην είναι ο ίδιος, αλλά ο ήρωας που θα καμουφλάρει τη μορφή του. Εμείς τότε με ευχαρίστηση θα ακολουθήσουμε αυτόν τον ήρωα και θα γίνουμε εμείς αυτός, για την δική μας ευχαρίστηση, θα ταυτιστούμε και θα εξαγνιστούμε. Αυτή είναι η λειτουργία του αναγνώστη και μόνο αυτή. Μέσα από την λογοτεχνία εμείς τα αδύναμα πλάσματα θα προβάλουμε και θα γίνουμε άτομα διατροφικά, αγνά, ηρωικά, ερωτικά. Αυτό είναι το δώρο που μας δίνει η λογοτεχνία.

Ευτυχία Καλλιτεράκη

Ψυχαναλύτρια- Ψυχοθεραπεύτρια,

Μέλος της Ε.Ε.Ψ.Ψ.

Συζήτηση του Γρηγόρη Μανιαδάκη με την Ελισάβετ Κοτζιά

Ψυχανάλυση και Λογοτεχνική Κριτική: Όψεις μιας Συνανάντησης

Η γραφή –και μάλιστα η λογοτεχνική– δεν νοείται χωρίς τον αποδέκτη της, τον αναγνώστη. Οι ψυχαναλυτές θεωρούνταν ανέκαθεν καλοί αναγνώστες, με πρώτο διδάξαντα τον Φρόιντ, ο οποίος υποστήριζε ότι από την ανάγνωση της λογοτεχνίας έρχεται κανείς σε επαφή με ψυχικές αλήθειες που θα δυσκολευόταν να προσεγγίσει από άλλο δρόμο. Ποιες είναι όμως οι συναισθηματικές συνιστώσες της γνώσης που αποκομίζει κανείς από την ανάγνωση, σε ποιο βαθμό και τίνος είναι ανα – γνώση; Κι ακόμα: υπάρχουν κοινά σημεία και αναλογίες ανάμεσα στην ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου και την «ανάγνωση» του υλικού που φέρνει ο αναλύμενος; Σχετική με όλα τα παραπάνω είναι η συζήτηση ανάμεσα στην κριτική της λογοτεχνίας και συγγραφέα του βιβλίου **Ιδέες και αισθητική** Ελισάβετ Κοτζιά και τον Γρηγόρη Μανιαδάκη, μέλος της Συντακτικής Επιτροπής των Διαλόγων.

Γρηγόρης Μανιαδάκης:

Ξεκινώντας αυτή τη συζήτηση για την ανάγνωση και την κριτική, προτείνω να επιχειρήσουμε να δούμε πώς διαβάσει ένας κριτικός ένα λογοτεχνικό κείμενο.

Ελισάβετ Κοτζιά:

Από πού ν' αρχίσει κανείς... Μπορώ να απαντήσω για τον τρόπο που αντιλαμβάνομαι εγώ την κριτική, για τον τρόπο που εργάζομαι εγώ προσωπικά. Μ' αυτή μου την παρατήρηση μπαίνω κατ' ευθείαν στο θέμα μας, μιας και πιστεύω πως το υπ' αριθμόν ένα στοιχείο από το οποίο εξαρτάται η κριτική σχετίζεται με την ικανότητα του αναγνώστη να καλλιεργεί μια προσωπική σχέση, να αναπτύσσει ένα προσωπικό βίωμα απέναντι στο κείμενο που διαβάσει, σχετίζεται με την δυνατότητά του ν' αφήνει τον εαυτό του να αντιδρά απέναντι σε ένα κείμενο με όσο το δυνατόν μικρότερες δεσμεύσεις και όσο το δυνατόν λιγότερες προκαταλήψεις. Ή, για να το θέσω ακριβέστερα, σχετίζεται με την ικανότητά του να επιτρέψει στα συναισθήματά του να αναπτύσσονται απέναντι στα κείμενα ωσάν, σε ένα πρώτο επίπεδο, να είναι εντελώς αθώος, ωσάν να μην έχει δεσμεύσεις και προκαταλήψεις' σε ένα δεύτερο ωστόσο επίπεδο, έχοντας ακριβώς συναίσθηση των δεσμεύσεων και των προκαταλήψεων του, να είναι σε θέση να τις ελέγξει κατανοώντας τον ρόλο τους στη διαμόρφωση των αισθήσεων του απέναντι στο κείμενο. Αυτή αποτελεί την υπ' αριθμόν ένα προϋπόθεση προκειμένου να είναι κανείς κριτικός. Διότι, ας το ξεκαθαρίσω ευθύς εξ αρχής, για μένα η κριτική συνδέεται πρωτίστως με το γούστο, με την απόλαυση – με τους όρους του «μ' αρέσει», «δεν μ' αρέσει» - με κατηγορίες δηλαδή που τίθενται με όρους προεξαρχόντως υποκειμενικούς.

Γ. Μ. Υπάρχουν, υποθέτω ωστόσο, κάποια κριτήρια που καθορίζουν το «μ' αρέσει», «δεν μ' αρέσει». Ή, για να το θέσω αλλιώς, σε ποιο πλαίσιο τοποθετεί ο κριτικός τις έννοιες γούστο και απόλαυση στην ανάγνωση;

Ε.Κ.: Οπωσδήποτε υφίσταται ένα πλαίσιο. Δεν μιλάμε για την απόλαυση που μας προσφέρουν κείμενα υψηλής συναισθηματικής αξίας όπως αυτά λόγου χάρη αυτά που γράφουν τα παιδιά μας, οι συμπατριώτες μας ή οι συνομήλικοί μας με τους οποίους μας συνδέουν κοινές αναμνήσεις. Μιλάμε για κείμενα που η γραφή τους καλύπτει ορισμένες

εκφραστικές προϋποθέσεις, για κείμενα που η σύνθεσή τους υπόκειται σε κάποιες αρχές οικονομίας και τεχνικής. Για τον κριτικό, από μόνη της μια θεματική δεν τον ενδιαφέρει αν δεν συνδυάζεται, δεν πραγματώνεται δεν εκφράζεται με την κατάλληλη φόρμα, αν δεν παρουσιάζεται μέσω μιας άρτιας μορφής – όπου το άρτιο θα πρέπει να το αντιληφθούμε ως τις τεχνικές εκείνες προϋποθέσεις οι οποίες προσφέρουν το έδαφος ώστε να γεννηθούν μες στην ψυχή του αναγνώστη σειρά συναισθημάτων και συγκινήσεων. Γι' αυτό πιστεύω βαθιά στην αρχή της οργανικότητας του καλλιτεχνικού κειμένου, δηλαδή στο ότι δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί το συγκινησιακό αυτό ζητούμενο, αν η συγγραφική εργασία δεν πέτυχε να επεξεργαστεί το αναγκαίο πλήθος διασυνδέσεων ανάμεσα στο ακόμα μεγαλύτερο πλήθος των συστατικών στοιχείων κάθε κειμένου. Με άλλα λόγια, αναγνωρίζοντας πρωτεύοντα ρόλο στη μορφή, σημαίνει ότι η κριτική στάση μου απέναντι στο λογοτεχνικό κείμενο είναι κυρίως αισθητική. Στις μέρες μας βέβαια η άποψη αυτή αμφισβητείται, θεωρείται παλιομοδίτικη, καθώς η διάκριση ανάμεσα στην υψηλή κουλτούρα και την μαζική λογοτεχνία τείνει να εξαλειφθεί, οι διαφορές ανάμεσα στα πρωτότυπα έργα και στις απομιμήσεις τους έχουν υποβαθμιστεί, η σημασία του αυθόρμητου στιγμιαίου έχει αποκτήσει τεράστια βαρύτητα...

Γ. Μ.: Μίλησες για τη μορφή. Σκέφτομαι επ' αυτού κάτι που έχει πει ο Φρόιντ σχετικά με το έργο τέχνης: λέει ότι μπορεί να κινητοποιεί με δύο τρόπους: ο ένας είναι οι ψυχικές αλήθειες που περιέχει, το νόημα, το περιεχόμενο και το άλλο είναι κάτι σχετικό με τη μορφή του το οποίο δεν το προσδιορίζει. Λέει όμως ότι η σχέση των δύο αυτών στοιχείων της τέχνης – η μορφή και το περιεχόμενο – μοιάζει, ως προς την επίδραση στον αναγνώστη, με την σχέση που έχει η προκαταρκτική ηδονή με την καθαυτή ηδονή στη σεξουαλική πράξη. Τα στοιχεία της μορφής συνιστούν προκαταρκτική ηδονή για να σε εισαγάγουν σε κάποιες ψυχικές αλήθειες. Νομίζω ότι αυτά τα περί προκαταρκτικής ηδονής είναι πολύ κοντά στην απόλαυση στην οποία αναφέρεσαι. Κι αναρωτιέμαι τι είναι το ιδιαίτερο που διαθέτει η μορφή έτσι ώστε να μας κινητοποιεί συγκινησιακά; Είναι ίσως ότι μπορεί μέσω των συστατικών της (ποιες λέξεις χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, πώς τις βάζει τη μια δίπλα στην άλλη, τι ήχο παράγουν κτλ)

να μας εισαγάγει με ένα τρόπο περίπου ψευδαισθητικό σ' αυτό το οποίο «λέει» το έργο. Δεν μας μιλάει για κάτι, μας βάζει μέσα σ' αυτό το κάτι.

Ε.Κ.: Ναι, επιδιώκει να μας βάλει μέσα σε κάτι. Κι ο κριτικός μετράει μέσω της βιωματικής του ανταπόκρισης (και όχι της γνωστικής) σε ποιο βαθμό το κατορθώνει. Δεν πρέπει βέβαια να ξεχνάμε ότι ένα τμήμα της βιωματικής μας συγκίνησης, το προκαλεί η ίδια η γνώση γι' αυτό κι ο κριτικός αντλεί και από το γνωστικό πεδίο - και από το ιστορικό πλαίσιο της εποχής του έργου, και απ' τα πορίσματα της φιλολογίας, και από τη θεωρία της λογοτεχνίας. Ελπίζω να είναι σαφής η διάκριση που κάνω ανάμεσα στην γνωστική ανταπόκριση που είναι λειτουργία αμιγώς εγκεφαλική και στην βιωματική ανταπόκριση που είναι λειτουργία συναισθηματική αλλά όπου ένας από τους μηχανισμούς που την κινητοποιούν είναι κι η ίδια η γνώση.

Γ.Μ.: Αν το γνωστικό στοιχείο επηρεάζει την αισθητική αποτίμηση και την απόλαυση του κριτικού/ αναγνώστη, τι ρόλο παίζουν οι ιδεολογικές του προτιμήσεις;

Ε.Κ.: Το πρόβλημα είναι σύνθετο. Όπως συμβαίνει στη σχέση ανάμεσα στη σκέψη και το συναίσθημα, και η ιδεολογία αποτελεί αναπόδραστη ορίζουσα της ανθρώπινης συνθήκης. Δεν μπορείς να την εξαλείψεις. Για να μπορέσει να κάνει αισθητικά αξιολογικές κρίσεις - που σημαίνει «αυτό το κείμενο έχει περισσότερη ή λιγότερη ή καθόλου καλλιτεχνική αξία» - ο κριτικός είναι υποχρεωμένος να υποβαθμίζει όσο είναι δυνατόν τον ιδεολογικό παράγοντα, να μην του επιτρέπει να δρα αποφασιστικά είτε συμπλέει ιδεολογικά με το υπό κρίσιν κείμενο είτε όχι. Αυτό προϋποθέτει βέβαια την ιδιάζουσα εμπλοκή του με το κείμενο την οποία περιέγραψα παραπάνω: ότι ο κριτικός είναι δηλαδή συγχρόνως αθώος και καχύποπτος έτσι ώστε να επιτύχει να ακούσει το νέο καλλιτεχνικό σήμα που είναι δυνατόν να εκπέμπει το έργο, να μην επιτρέπει στο ήδη γνωστό, όπως είναι λόγου χάρη τα προηγούμενα αισθητικά επιτεύγματα της λογοτεχνίας, κι ακόμα να μην επιτρέπει στο εξω-καλλιτεχνικό όπως είναι οι ιδεολογικές του προτιμήσεις, να τον παρεμποδίζουν στην αισθητική αποτίμηση του κειμένου. Κι ακόμα είναι υποχρεωμένος να μην ξεχνάει ότι κι η ίδια η απόφασή του να προσεγγίσει ένα κείμενο με τρόπο αισθητικό δεν είναι ιδεολογικά αθώα.

Γ.Μ.: Οι ιδεολογικές ή θεματολογικές προτιμήσεις μπορούν δηλαδή εν τέλει να λειτουργήσουν αμυντικά, ας το πούμε. Όσον αφορά την άποψή σου για την αθώα, καθαρή καρδιά του κριτικού, θα επιχειρήσω ένα άλμα για να πω κάτι που αφορά την ψυχανάλυση ως κλινική δραστηριότητα. Ένας πολύ σημαντικός ψυχαναλυτής, ο Μπίον, είχε κάποτε πει ότι ο ψυχαναλυτής δεν πρέπει να έχει μνήμη και επιθυμία. Και εννοούσε μ' αυτό ότι κάθε φορά που βλέπει τον ασθενή του, θα πρέπει, σε κάποιο βαθμό, να είναι σαν να τον βλέπει για πρώτη φορά. Θα πρέπει δηλαδή να είναι κατά κάποιο τρόπο καχύποπτος, υποψιασμένος σε σχέση με το τι θυμάται και τι θέλει. Διότι, αφού η μνήμη είναι από τη φύση της εκλεκτική, θυμάται κανείς εκλεκτικά, και αυτό μπορεί να αντιπροσωπεύει κάποια μορφή

αμυντικής προκατάληψης. Η επιθυμία του να γιατρέψει τον ασθενή σώνει και καλά, και πάλι θα μπορούσε να είναι κάποιου είδους προκατάληψη, κάποιου είδους άμυνα, κάποιου είδους σταθερό «οχυρό» μέσα στο οποίο θα μπει προκειμένου ν' αποφύγει να βιώσει τα συναισθήματα που του προκαλεί ο ασθενής. Αυτό που φέρνει ο ασθενής μπορεί να είναι πολύ έντονο συγκινησιακά είτε ως περιεχόμενο όσων λέει, είτε ως μορφή, να προκαλεί τέτοια αναστάτωση -ή και τέτοιο πόνο- στον αποδέκτη, που ασυνείδητα ο ίδιος ο ψυχαναλυτής να θέλει να το αποφύγει. Και επομένως να οχυρώνεται πίσω από την «ορθότητα» προκατασκευασμένων ιδεών και συναισθημάτων, δια των οποίων θα αποφύγει μια πολύ έντονη επαφή, μια σύγκρουση ή κάτι που θα είναι τραυματικό τελικά. Ίσως αυτό περιέχει μια αναλογία με όσα λες σχετικά με την προσέγγιση του κειμένου.

Ε.Κ.: Ναι ίσως ο τρόπος είναι ανάλογος. Ως προς το αν είναι πάντως νόμιμο να κάνουμε έναν παραλληλισμό, όπως είπες, ανάμεσα στον τρόπο που ο κριτικός διαβάζει ένα λογοτεχνικό κείμενο και στον τρόπο που ένας ψυχαναλυτής βλέπει έναν ασθενή, νομίζω πως είναι νόμιμο στο βαθμό που είναι νόμιμο να κάνουμε μία σύγκριση ανάμεσα σ' ένα κείμενο και σ' ένα ζωντανό άνθρωπο ο οποίος επιπλέον υποφέρει.

Γ.Μ.: Η νομιμότητα του παραλληλισμού, ή μάλλον της αναλογίας, υφίσταται με έναν βασικό περιορισμό: ο άνθρωπος, και μάλιστα ο ασθενής, δεν μπορεί να αναχθεί σε κείμενο. Πέρα από το αυτόνοτο ηθικό ζήτημα, ο άνθρωπος είναι ζωντανός, συνεπώς κάτι συνεχώς μεταβλητό, ενώ το κείμενο αφού κατασκευαστεί μένει αμετακίνητο. Μπορεί να αλλάζει η πρόσληψή του από δευτερόλεπτο σε δευτερόλεπτο, αλλά το ίδιο «κείται».

Ε.Κ.: Ναι, επί πλέον ο παραλληλισμός σταματά εκεί. Ο ψυχαναλυτής θα πρέπει όπως είπες να μην έχει μνήμη και επιθυμία για να μπορέσει να ακούσει την κραυγή πόνου του ασθενή του δεδομένου ότι ο κύριος σκοπός του είναι κυρίως θεραπευτικός, ενώ τον κριτικού είναι κυρίως αξιολογικός (και ερμηνευτικός): είναι το να διακρίνει και να προτείνει ξεχωρίζοντας το ένα μέσα από το πλήθος διασώζοντάς το από τη λήθη. Ο κριτικός οφείλει επομένως να θυμάται το μέγεθος της απόλαυσής που του έχουν προσφέρει κάποια άλλα κείμενα, και ειδικότερα τα κλασικά κείμενα. Το να κάνει συγκρίσεις αποτελεί βασικό εργαλείο της δουλειάς του.

Γ.Μ.: Θα έλεγα ότι η πρακτική σημασία όσων είπε ο Μπίον περί μνήμης είναι ότι, όταν εργάζεται κλινικά, ο ψυχαναλυτής χρειάζεται να είναι προσεκτικός ως προς τη σημασία, το νόημα της εκάστοτε αναμνημόνευσής του. Διότι στη διάρκεια μιας συνεδρίας αισθάνεται, θυμάται, ανατρέχει νοερά σε άλλα «κείμενα» ασθενών, στη δική του ανάλυση, στους συναδέλφους του, στην ιστορία και τα πρόσωπα της δικής του ζωής. Υπάρχει πάντως εκτός από τον ψυχαναλυτή /αναγνώστη του ασθενούς και ο ψυχαναλυτής/ αναγνώστης της λογοτεχνίας. Έχει γραφτεί -από

ψυχαναλυτές- ότι ο αναγνώστης αναλύεται, ψυχαναλύεται από το κείμενο.

Ε.Κ.: Δηλαδή;

Γ.Μ.: Διαβάζοντας ένα κείμενο, ο αναγνώστης μπαίνει μέσα σ' αυτό με τον τρόπο που είπαμε πριν, παλινδρομεί. "Παλινδρομεί" σημαίνει ότι οι συνήθειες τρόποι να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα χαλαρώνουν. Αυτό γίνεται όμως σ' ένα σχετικά ασφαλές περιβάλλον, το περιβάλλον ενός βιβλίου, το οποίο άμα θέλει το κλείνει, ή ενός κινηματογραφικού έργου – αν δεν του αρέσει σηκώνεται και φεύγει από την αίθουσα. Είναι σαν να έχει χάσει τον έλεγχο, δεν τον έχει χάσει στ' αλήθεια. Αυτό ίσως του επιτρέπει την πρόσβαση σε κάποιες ψυχικές αλήθειες που αποτελούν τον πυρήνα, κατά τον εκάστοτε αναγνώστη, της σύλληψης του καλλιτέχνη την οποία την εξέφρασε με την τάδε ή τη δείνα μορφή. Με αυτήν την έννοια δηλαδή – ξανάρχομαι σ' αυτό που έλεγε ο Φρόιντ πριν - ένα λογοτεχνικό κείμενο έχει τη δυνατότητα να σε φέρει σε μία ψυχική αλήθεια (η οποία θα μπορούσε να είναι πολύ οδυνηρή ενδεχομένως ή πολύ δύσκολη να την αφομοιώσει κανείς) μέσω μιας μορφής, η οποία σου προσφέρει την ευχαρίστηση μίας παλινδρόμησης. Γιατί είναι ευχαρίστηση η παλινδρόμηση; Γιατί σε φέρνει σε επαφή με κομμάτια εμπειρίας από τα οποία συνήθως πια σε χωρίζει μία απόσταση συναισθηματική, είτε χρόνου είτε διαστρωματώσεως.

Ε.Κ.: Νομίζω και εδώ μπορούμε να χαράξουμε έναν παραλληλισμό, γιατί αυτό που λες για τον τρόπο λειτουργίας του κειμένου πάνω στον αναγνώστη ενδεχομένως, παραπέμπουν στις πεποιθήσεις των Ρώσων φορμαλιστών. Στον ορισμό που οι φορμαλιστές δίνουν για το τι είναι λογοτεχνία, κυρίαρχο συστατικό της λογοτεχνικότητας αποτελεί κατά την αντίληψή τους το στοιχείο της ανοικειοποίησης.

Γ.Μ.: Ανοικειοποίησης; Επαφής δηλαδή με το ανοίκειο;

Ε.Κ.: Ναι, το ανοίκειο. Ένα κείμενο συναντάται με τη λογοτεχνικότητα όταν έχει την ικανότητα να επιδρά μέσα στην ψυχή του αναγνώστη με τέτοιο τρόπο, ώστε τα γνωστά πράγματα να του τα εμφανίζει μέσα από μία απροσδόκητη οπτική γωνία.

Γ.Μ.: Και μ' αυτήν την έννοια δηλαδή εμπλουτίζεται ο αναγνώστης.

Ε.Κ.: Εμπλουτίζεται. Κι έτσι αποδεικνύεται και θεωρητικά πως δεν είναι η καλλιτεχνική θεματολογία που μετράει. Δεν χρειάζεται να καταπιαστεί κανείς με κάποιο συνταρακτικό ζήτημα. Ένα έργο μπορεί να κάνει αντικείμενο του οποιοδήποτε θέμα διότι το ζητούμενο στη λογοτεχνία είναι πως θα πετύχει να το χειριστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να επιδράσει πάνω στον αναγνώστη με τρόπο αποκαλυπτικό. Είναι δυνατόν να κάνουμε κάποιον παραλληλισμό ανάμεσα σ' αυτήν την αντίληψη των Ρώσων φορμαλιστών για τη διαδικασία της λογοτεχνικής ανοικειοποίησης και στον τρόπο που η ψυχαναλυτική προσέγγιση αντιμετωπίζει έναν ασθενή;

Γ.Μ.: Νομίζω ναι. Στην ψυχανάλυση προσπαθούμε να κάνουμε το ανοίκειο οικείο. Εκεί που έχουμε το Αυτό θα γίνει το Εγώ, έλεγε ο Φρόιντ. Αλλά για να κάνουμε το ανοίκειο οικείο θα πρέπει κάπως να φέρουμε το ανοίκειο στην επιφάνεια. Ο άνθρωπος δεν φέρνει το ανοίκειο στην επιφάνεια, διότι υποφέρει από το ανοίκειο στην πραγματικότητα. Το ανοίκειο είναι τραυματικό, είναι αγχογόνο κτλ. Η ψυχανάλυση προσπαθεί να δημιουργήσει κάποιες συνθήκες υπό τις οποίες μπορεί να έρθει το ανοίκειο στην επιφάνεια, όπως είναι το λεγόμενο ψυχαναλυτικό setting, ας πούμε. Το ντιβάνι, το ότι δεν βλέπεις τον συνομιλητή σου, όλα αυτά αποτελούν ένα είδος ανοικειοποίησης. Γενικά, η κατάσταση της ψυχανάλυσης είναι κατά κάποιο τρόπο, και σε σύγκριση με τη συνθήκη της καθημερινής ζωής, ανοίκεια. Απέχει από τη συνθήκη του καθημερινού λόγου. Ακόμη και μεταξύ πολύ στενών φίλων «δικαιούσαι» να λογοκρίνεις, και όχι να εκθέσεις ό,τι σου έρχεται στο μυαλό. Ο θεμελιώδης κανόνας όμως σε μια ψυχαναλυτική θεραπεία είναι να μην λογοκρίνεις τίποτα. Επίσης απέχει από το καθημερινό οικείο το να μιλάς στον άλλον ξαπλωμένος, να ξέρεις ότι είναι πίσω από την πλάτη σου και στα 45 λεπτά να σταματάς ότι και αν συμβεί.

Κάτι ακόμα: το ανοίκειο που έχει ως κείμενο ή και ως κάτι πλήρως ασύντακτο μέσα του ο ασθενής, θα το συλλάβει μέσω της δικής του συγκινησιακής αντίδρασης, μέσω της δικής του ανοικειοποίησης ο ψυχαναλυτής - και θα χρειαστεί να το επεξεργαστεί μέσα του ο ίδιος για να φτιάξει ένα κείμενο πιο βατό, λιγότερο ανοίκειο το οποίο θα προτείνει στον αναλυόμενο του.

Έχουμε επισημάνει μέχρι τώρα αρκετές αναλογίες και συνδέσεις μεταξύ αναγνωστικής -κριτικής και μη- και ψυχαναλυτικής δραστηριότητας. Θα ήθελα, λοιπόν, να ζητήσω, κλείνοντας τη συζήτηση, τις σκέψεις σου σχετικά με κάτι που λέγεται συχνά: ότι η λογοτεχνία είναι θεραπευτική.

Ε.Κ.: Νομίζω πως είναι για οποιονδήποτε αναγνώστη. Η απόλαυση στην οποία αναφέρθηκα δεν είναι σε κάθε περίπτωση θεραπευτική; Η οργανικότητα για την οποία μίλησα, το γεγονός ότι το καλλιτεχνικό κείμενο διαθέτει, ακόμα κι αν αυτό βρίσκεται σε πολύ μεγάλο βάθος, κάποιου είδους σχέδιο που το νοσηματοδοτεί λειτουργεί κατευναστικά. Γιατί ακόμα κι αν αυτό που επιθυμείς να αναπαραστήσεις είναι το χάος, η τέχνη απαιτεί κάποιον στοιχειώδες σχέδιο – το σχέδιο του χάους.

Γ.Μ.: Και εδώ μπορούμε να ανιχνεύσουμε μια ακόμα αναλογία μεταξύ ανάλυσης και ανάγνωσης. Το θεραπευτικό στοιχείο έγκειται στην παροχή ενός σχεδίου, μιας εικόνας του εκάστοτε χάους (ή της εκάστοτε έντασης, του εκάστοτε πόνου, της εκάστοτε καταστροφής) υποφερτής για τον αναγνώστη/ αναλυόμενο, έτσι ώστε να μπορεί να την περιλάβει στην αντίληψη που έχει για τον εαυτό του και για τον κόσμο.

Σε ευχαριστώ για τη συναντήγηση.

Ψυχαναλυτική Γραφή πέρα από το Ντιβάνι

Επιμέλεια: Γρηγόρης Μανιαδάκης

Είναι γνωστό ότι μια από τις κύριες πηγές της έμπνευσης του Φρόιντ ήταν εξωκλινική: πρόκειται για την τραγωδία του Σοφοκλή Οιδίπους Τύραννος. Από το γεγονός αυτό, μέχρι την ενασχόληση και τη συστηματική συγγραφική δραστηριότητα των ψυχαναλυτών σχετικά με μη κλινικά ζητήματα η απόσταση είναι σχετικά μικρή.

Στην Ελλάδα, πρωτοπόροι του ιθαγενούς ψυχαναλυτικού κινήματος, όπως ο Δημήτρης Κουρέτας, έδωσαν σημαντικά εξωκλινικά έργα, όπως το **Ανώμαλοι χαρακτήρες στο αρχαίο δράμα** (1951, εκδόσεις της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Ομάδας) δημιουργώντας, θα λέγαμε, κάποια σχετική παράδοση. Παράλληλα, η επιβλητική μορφή του Ανδρέα Εμπειρικού, πρώτου έλληνα ψυχαναλύτη και μείζονος ποιητή, εισηγητή του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα, (ενδεικτικά αναφέρουμε το «Αμούρ-Αμούρ», ένα εκθαμβωτικό ψυχαναλυτικά εμπνευσμένο αισθητικό μανιφέστο, στα **Γραπτά**, 1960), ορίζει ένα ευρύ πεδίο συνάντησης ψυχανάλυσης και λογοτεχνίας.

Στις σελίδες που ακολουθούν παρατίθεται μια αντιπροσωπευτική, ελπίζουμε, επιλογή εξωκλινικών βιβλίων που γράφτηκαν την τελευταία δεκαετία από έλληνες ψυχαναλυτές¹. Είναι ευνόητο ότι μια τέτοια επιλογή δεν έχει γραμματολογικές ή βιβλιογραφικές φιλοδοξίες. Επιδιώκει μάλλον να αποδώσει, στο μέτρο του δυνατού, το πνεύμα του καιρού σε ορισμένες όψεις της συνάντησης ψυχανάλυσης και γραφής στον τόπο μας.

Μάριος Μαρκίδης

Λογοδοσία

Διαδρομές στην ψυχοπαθολογία και την ψυχανάλυση

Εξάντας, 1999

Από τα τελευταία βιβλία του αλησμόνητου Μάριου Μαρκίδη (1940-2003), ενός σπουδαίου διανοητή. Περιλαμβάνει 16 κείμενα ψυχαναλυτικού κριτικού λόγου, στα οποία ο συγγραφέας συντάσσεται με το ότι "η γλώσσα είναι ο ρυθμιστικός παράγων της υποκειμενικότητας". Αυτός είναι ο κεντρικός άξονας τού βιβλίου, ενώ η επιμέρους θεματολογία καλύπτει κρίσιμα ζητήματα της ψυχανάλυσης, της ψυχιατρικής και της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.

Ορισμένοι τίτλοι κειμένων : Η ερμηνευτική πρόταση της ψυχανάλυσης και το "σημαίνειν" του Ηρακλείτου - Τι εστιν αλήθεια; Η συνάντηση της ψυχανάλυσης μ' ένα αρχαίο ερώτημα - Οιδίπους, Αμλετ, Φάουστ - Η επιθυμία τού θεραπευτή - Το ερώτημα του φετιχισμού : Μάρξ, Φρόυντ, Λακάν - Η γλώσσα της ψύχωσης , κ.α.

Επαμεινώνδας Γ. Ασλανίδης

Ο Ανδρέας Εμπειρικός και η χαρμολύπη

Κέδρος, Αθήνα 2001.

Το βιβλίο αυτό του Ε.Γ. Ασλανίδη (μέλους και διδάσκοντος της Ελληνικής Εταιρείας Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας και συγγραφέα) θέτει και δίνει ορισμένες απαντήσεις σε δύο σημαντικά ζητήματα: Πρώτο, τη σχέση της ποίησης του Εμπειρικού με την ψυχανάλυση. Η προσέγγιση του έργου του Εμπειρικού είναι ελλιπής αν δε λάβει υπόψη της τη σημασία της ψυχαναλυτικής παιδείας και ιδιότητάς του στη διαμόρφωση της ποιητικής του μεθόδου και του ποιητικού του ύφους. Μέσα από τον έρωτά του (και για την ψυχανάλυση θα μπορούσε ο Εμπειρικός να συνδέσει στο επίπεδο της ποιητικής γλώσσας και σύνταξης τον οίστρο της ζωής με τον φόβο του θανάτου, την εδεμική νοσταλγία με τη θεία αδιαφορία. Δεύτερο, τον τρόπο με τον οποίο συνδέεται και εντάσσεται το έργο του Εμπειρικού (ως ύφος και ήθος) στην ελληνική λογοτεχνική παράδοση.

Στις εξαιρετικά συμπυκνωμένες σελίδες της μελέτης αυτής, επιτυγχάνεται να περιγραφεί ένας τρόπος με τον οποίο ενδοψυχικές διεργασίες αποκρυσταλλώνονται στη μορφή ενός έργου τέχνης: κατά τον συγγραφέα η ποιητική πράξη εμπεριέχει το στοιχείο του πένθους αφού προϋποθέτει τον αποχωρισμό από το ιδανικό αντικείμενο αγάπης και τη χρήση της γλώσσας ως νέου αντικειμένου αγάπης, το στοιχείο της νοσταλγίας ως έκφρασης της ανάγκης επιστροφής στο ιδανικό αντικείμενο, και το στοιχείο της επανόρθωσης αφού εντάσσει το ιδανικό αντικείμενο στο κείμενό της. Επίσης, διερευνάται και η (μεταβιβαστική) σχέση του κοινού με το έργο αυτό. Και, αφού ο Εμπειρικός εκτός από ποιητής υπήρξε και ψυχαναλύτης, ίσως είναι θεμιτές κάποιες συσχετίσεις με τη μεταβίβαση της Ελληνικής κοινωνίας στις ψυχαναλυτικές ιδέες στα χρόνια που εκείνος ανέπτυξε και παρουσίαζε το έργο του.

¹Στην περίπτωση που κάποιος συγγραφέας έχει γράψει περισσότερα από ένα βιβλία μέσα στη δεκαετία (όπως οι Ε.Γ. Ασλανίδη, Π. Χαρτοκόλλης), επιλέξαμε το πιο πρόσφατο.

Πέτρος Χαρτοκόλλης

Ίδανικοί αυτόχειρες. Έλληνες λογοτέχνες που αυτοκτόνησαν.

Εστία, Αθήνα 2003.

Η αυτοκτονία πέντε σημαντικών ελλήνων λογοτεχνών: του Καρυωτάκη, του Περικλή Γιαννόπουλου, του Λαπαθιώτη, του Συκουτρή και της Δέλτα, αποτελεί το αντικείμενο του βιβλίου του Πέτρου Χαρτοκόλλη (ψυχαναλυτή, πανεπιστημιακού και συγγραφέα). Ο τίτλος του, παρμένος από το διάσημο ομώνυμο ποίημα του Καρυωτάκη, συμπυκνώνει και τον τρόπο με τον οποίο θα προσεγγιστεί το ζήτημα: τον συσχετισμό του δηλαδή με τη «λογική» του ναρκισσισμού - τουτέστιν, την εξιδανίκευση του εαυτού και την παντοδυναμία. Ο συγγραφέας του μέσω της έρευνας βιογραφικών στοιχείων, κειμένων των ίδιων των αυτοχείρων και, κυρίως, κειμένων των συγχρόνων τους, φίλων και πολεμίων, αποδίδει, εκτός των άλλων, και τη μεταβίβαση των διανοουμένων και της ελληνικής κοινωνίας γενικότερα στο έργο και την παρουσία των πέντε λογοτεχνών - μια παρουσία ιδιαίτερα έντονη, αν αναλογιστούμε, επί παραδείγματι, τις διαστάσεις και τη διάρκεια του όρου καρυωτακισμός ή την αναγνωστική και εκπαιδευτική εμβέλεια των παιδικών βιβλίων της Δέλτα για έναν αιώνα σχεδόν. Μέσα από ομόκεντρες προσεγγίσεις στους πέντε λογοτέχνες (και σε κάποιους «επιγόνους») διακρίνονται αναλογίες και ομοιότητες που θα μπορούσαν να συσχετιστούν με την αυτοκτονία: Η εξιδανίκευση του θανάτου, η αδυναμία δημιουργίας δεσμών αγάπης, η απουσία νοήματος στη ζωή (ιδιαίτερα αισθητή και στο έργο των «επιγόνων»). Τέλος, το στέρεμα της μόνης ίσως πηγής από την οποία ο καλλιτέχνης αντλεί ένα περιεχόμενο για το εσωτερικό του κενό: της δημιουργικότητας. Στον πρόλογο του βιβλίου ο συγγραφέας προσδιορίζει τη συμπάθεια και το δέος ως στοιχεία της στάσης του απέναντι στην τραγωδία δημιουργικών ανθρώπων. Σ' αυτά πρέπει ίσως να προστεθεί και η νηφαλιότητα μιας συνθετικής προσέγγισης με βάση ένα πλούσιο υλικό - και μάλιστα σε ένα ζήτημα που η ίδια η ελληνική διάνοηση συχνά αντιμετώπισε με την αποσιώπηση ή με τη μυθοποίηση.

Ευτυχία Καλλιτεράκη

Διονύσιος Σολωμός: μια ψυχαναλυτική προσέγγιση

Εκδόσεις Γαβριηλίδης, Αθήνα 2005

Το βιβλίο **Διονύσιος Σολωμός: μια ψυχαναλυτική προσέγγιση** αποτελεί μια απόπειρα συνολικής κατανόησης της ζωής και του έργου του ποιητή από την ψυχαναλύτρια Ευτυχία Καλλιτεράκη, μέσα από δυο κυρίως δρόμους: την έρευνα των γεγονότων και των τεκμηρίων της προσωπικής και οικογενειακής ζωής του και την ελεύθερη προσέγγιση του ποιητικού του έργου, μια προσέγγιση που δεδηλωμένα δεν εξαιρεί τις προβολές της ίδιας της συγγραφέως, δηλαδή τη μεταβίβασή της, στο έργο αυτό. Βασική θέση της Ευτυχίας Καλλιτεράκη είναι ότι μέσω του έργου του, στο οποίο δεσπόζει η μητρική μορφή, ο Σολωμός επαναλαμβάνει το τραύμα ενός αγεφύρωτου αποχωρισμού, χρησιμοποιώντας και ενδίδοντας ταυτόχρονα στη σαγήνη του απόλυτου - της απόλυτης ηδονής που διαπλέκεται με το απόλυτο μηδέν, τον θάνατο. Όσο για τη φοβερή δύναμη της ποιητικής γλώσσας του Σολωμού, η συγγραφέας, ακολουθώντας τις θέσεις της Joyce Mc Dougall την εντοπίζει, εκτός των άλλων, και στη βία μέσω της οποίας ο ποιητής επιτυγχάνει να επιβάλει στον εξωτερικό κόσμο, δηλαδή και στον αναγνώστη, το όραμά του ή/και τον εφιάλη του.

Θανάσης Τζαβάρας

Ταξίδι από τα Κύθηρα

Συνάψεις, Αθήνα 2007

Τι συνέβη και ένα «Ταξίδι στα Κύθηρα», που ξεκίνησε με τους καλύτερους οιωνούς κατέληξε σε μια νοσηλεία 195 ημερών στη ΜΕΘ του «Ευαγγελισμού» με αφορμή μια τυπική πνευμονία; Σε αυτό το αυτοαναφορικό κείμενο τα νοούμενα και υπονοούμενα μιας σοβαρής αρρώστιας που ο συγγραφέας πέρασε, περιγράφονται σκέψεις για τη νόσο και τον θάνατο, τις δυσλειτουργίες του νοσηλευτικού συστήματος καθώς και την ψυχοσωματική προβληματική.

Συλλογικοί τόμοι

Ο πρώτος συλλογικός τόμος με συγγραφείς έλληνες ψυχαναλυτές είναι, εξ όσων γνωρίζουμε, το **Ψυχανάλυση και Ελλάδα** που εκδόθηκε με επιμέλεια του Θ. Τζαβάρια το 1984 (Εταιρεία Σπουδών Σχολής Μωραΐτη) και πραγματευόταν τις δυσχέρειες του εγκλιματισμού της ψυχανάλυσης στην Ελλάδα. Είχε προηγηθεί το **Ψυχανάλυση και ελληνική κουλτούρα** (1983, Ράππας), με κείμενα όμως όχι αποκλειστικά ελλήνων, αλλά και γάλλων ψυχαναλυτών σε ζητήματα γλώσσας, μυθολογίας, κα.. Το 1994 εκδόθηκε η συλλογική **Ενεργός απουσία του Φρόιντ**, (Εξάντας/ Τρίαψις Λόγος) η οποία προήλθε από μια σειρά ραδιοφωνικές συνομιλίες ελλήνων ψυχαναλυτών με τον Α. Αλεξανδρίδη (ο οποίος και επιμελήθηκε την έκδοση), σχετικά με ζητήματα της σκέψης του Φρόιντ, απόμεινα, μεταξύ άλλων, της φιλοσοφίας, της επιστημολογίας και της μυθολογίας. Από τις πρόσφατες συλλογικές εκδόσεις σημειώνουμε:

Κλήμης Ναυρίδης (επιμέλεια)

Εξουσία, Βία, Πόνος

2 Τόμοι, εκδόσεις Καστανιώτης, 2002

Στους δύο τόμους του συλλογικού αυτού έργου περιλαμβάνονται κείμενα τα οποία, σε αρχική μορφή, είχαν παρουσιαστεί σε ένα Διεθνές Συνέδριο πού έγινε το 1998 στην Ελλάδα. Είναι κείμενα στο πεδίο τομής ψυχολογίας, κοινωνιολογίας και ψυχανάλυσης. Με αυτή την έννοια είναι βιβλία διεπιστημονικής προσέγγισης πού απευθύνονται σε ευρύ αναγνωστικό κοινό - και αναφέρονται σε θέματα -Εξουσία, Βία, Πόνος- των οποίων η εμβέλεια και η επικαιρότητα είναι πάντα μεγάλη. Γράφουν: Τ. Βοσνιάδου, Φ. Μουρελή, Κλ. Ναυρίδης, V. Hanssens, M. Jeannet, A. Renaud, , L. Ridel, κ.α.

Γρ. Βασιλαματζής, Γρ. Μανιαδάκης, Δ. Ρήγας (επιμέλεια)

Μαρία Βοναπάρτη: Πρόσωπο της ιστορίας και της ψυχανάλυσης
Κέδρος, Αθήνα 2006

Οι εκφάνσεις της πληθωρικής προσωπικότητας της Μαρίας Βοναπάρτη, πριγκίπισσας της Ελλάδας και πολλαπλά σημαντικής μορφής του ψυχαναλυτικού κινήματος, σκιαγραφούν πολλές όψεις της ιστορίας του 20ου αιώνα: την πάλη με τους μηχανισμούς του θανάτου, τις μεγάλες κοινωνικές και πολιτικές ανατροπές, την οδύνη του ξεριζώματος, τον αγώνα για προσωπική ελευθερία, την αναζήτηση νοήματος στη ζωή. Όλα αυτά συναιρούνται κατά κάποιο τρόπο στη συνάντηση της ιστορίας της ζωής της πριγκίπισσας με την ιστορία της ψυχανάλυσης: Η προικισμένη, αλλά κυνηγημένη από τα φαντάσματά της Μαρία Βοναπάρτη, 'σώθηκε' από τον Φρόιντ, τον οποίο στη συνέχεια έσωσε από τους ναζί, και πρωτοστάτησε στη δημιουργία των ψυχαναλυτικών οργανισμών. Η ιστορία της πριγκίπισσας περιλαμβάνει και τη συνάντησή της με την Ελλάδα των ταραγμένων χρόνων 1910-1950, δηλαδή και με πρόσωπα σαν τον Εμπειρικό, τον Καββαδία, τον Καζαντζάκη - και την προσπάθειά της να χαρίσει

στους Έλληνες έναν αυτόχθονα ψυχαναλυτικό οργανισμό, σε συνθήκες απαγορευτικά ανώριμες και αντίξοες, στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Τα κείμενα του βιβλίου, καρπός μιας ημερίδας που οργάνωσε η Ελληνική Εταιρεία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας, αποτελούν μια προσπάθεια να προσεγγιστούν πτυχές της σχέσης της Μαρίας Βοναπάρτη με την ίδια της την ιστορία, την ψυχανάλυση, τους θεσμούς της και την Ελλάδα. Γράφουν οι: G. De Bissy, E. Γ. Ασλανίδης, Ν. Γκουγκουλής, Γρ. Βασιλαματζής, Γ. Ζεβελάκης, Γρ. Μανιαδάκης, Α. Παπαστάθης, Α. Ποταμιάνου, Δ. Ρήγας.

Κ.Σολδάτος & Γρ. Βασιλαματζής (επιμέλεια)

Ψυχαναλυτική Σκέψη:

Συναντήσεις με το μύθο, την τραγωδία και την ποίηση

Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ, 2007

Το βιβλίο αυτό είναι αφιερωμένο στη μνήμη του καθηγητή ψυχιατρικής και πρωτοπόρου ψυχαναλυτή Δημητρίου Κουρέτα. Περιλαμβάνει έντεκα κείμενα πού έχουν γραφεί ψυχαναλυτές και φιλόλογοι-θεατρολόγοι. Στόχος του βιβλίου είναι να εμπλουτίσει την ελληνική ψυχαναλυτική βιβλιογραφία με μια σειρά κειμένων στην αμφιδρομη σχέση ψυχανάλυσης και ελληνικής γραμματείας. Περιλαμβάνονται κείμενα για τον Οιδίποδα, τον Ναρκισσο και τον Ναρκισσισμό, την ψυχαναλυτική διαδικασία και την ψυχαναλυτική σκηνή υπό το φώς της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας, τον Ιππόλυτο, την Ιοκάστη, τον Πενθέα, αλλά και για την ποίηση του Σολωμού. Πρόκειται για ένα πανόραμα σύγχρονου ψυχαναλυτικού λόγου σε θέματα του μύθου και της ποίησης πού απασχολούν την ψυχαναλυτική (και όχι μόνο) κοινότητα. Γράφουν οι Μ. Αίξενστάιν, Δ. Αναγνωστόπουλος, Γ. Ανδρεάδης, E. Γ. Ασλανίδης, Κ. Γεωργουσόπουλος, E. Καλλιτεράκη, Σ. Μανωλόπουλος, Π. Ρηγοπούλου, Θ. Τζαβάριας, Π. Χαρτοκόλλης.

Λογοτεχνία από Ψυχαναλυτές

Ο μείζων ποιητής και ψυχαναλυτής Ανδρέας Εμπειρικός δήλωνε γραπτώς πριν από 70 χρόνια πόσο τον βοήθησε η ψυχανάλυση στην αφομοίωση του υπερρεαλιστικού ιδιώματος. «Εγίνα ψυχαναλυτής επειδή με τραβούσε η λογοτεχνία, οι αρχαίοι τραγικοί, ο Σαίξπηρ και ο Ντοστογιέφσκι, των οποίων τη διορατική ικανότητα να κατανοούν την ανθρώπινη ψυχή δεν θα μπορούσα ποτέ να φτάσω ακόμα και με το φακό της ψυχανάλυσης», έγραφε σχετικά πρόσφατα ο ψυχαναλυτής και συγγραφέας Π. Χαρτοκόλλης. Οι αναλογίες και οι οσμώσεις λογοτεχνίας και ψυχανάλυσης αποτελούν αντικείμενο αρκετών κειμένων του ανά χείρας τεύχους των **Διαλόγων**. Παραθέτουμε εδώ ενδεικτικά ονόματα και λογοτεχνικά έργα ελλήνων ψυχαναλυτών που τα τελευταία χρόνια κινήθηκαν ή κινούνται και στους δύο χώρους:

Στον χώρο της ποίησης ο Ε. Γ. Ασλανίδης έχει εκδώσει δέκα ποιητικές συλλογές (πιο πρόσφατη: **Ανάμνησις Τράγων**, Ίκαρος 1997)· ο Μ. Μαρκίδης έγραφε ποίηση επί δεκαετίες (τελευταία του συλλογή: **Παρά Ταύτα**, Νεφέλη 2001)·

ο Αθ. Αλεξανδρίδης εκδίδει συστηματικά ποίηση, με τελευταίο ποιητικό του βιβλίο το **SMS, Σημειώσεις μιας σιωπής**, (Ίκαρος, 2008)· ο Σ. Σαββόπουλος έχει εκδώσει πριν αρκετά χρόνια δυο ποιητικά βιβλία με πιο πρόσφατο το: **η Μαμμή και τα παιδιά της**, (Πλέθρον, 1983)· ο Γρ. Μανιαδάκης επίσης δυο, με πιο πρόσφατο το **Ο Φωταγωγός. Χρονικά μιας παιδικής αρρώστιας** (Γαβριηλίδης, 2008).

Στον χώρο της πεζογραφίας, ο Π. Χαρτοκόλλης έχει εκδώσει το μυθιστόρημα **Οιδιπόδειο '46-'47** (1994)· η Ευτυχία Καλλιτεράκη τη συλλογή διηγημάτων **Οι κουμπότρυπες** (Μελάνι, 2007).

Γρηγόρης Μανιαδάκης

*Ψυχίατρος, Ψυχαναλυτής – Ψυχοθεραπευτής
Διδάκτωρ Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου
Αθηνών*

Πρόσεδρο Μέλος της Ε.Ε.Ψ.Ψ.

Ψυχαναλυτικός Περιοδικός Λόγος

Ο ισχυρισμός ότι ο ψυχαναλυτικός λόγος, γραπτός εν προκειμένω, προέρχεται από τη συνάντηση του ψυχαναλυτή με το αντικείμενο της εργασίας του, κλινικό ή εξωκλινικό, είναι σε κατά κάποιον τρόπο ελλιπής. Κι αυτό επειδή η ανάπτυξη ενός τέτοιου λόγου προϋποθέτει σε μεγάλο βαθμό και απορρέει από τη συνάντηση, τον διάλογο και την ανταλλαγή μεταξύ ψυχαναλυτών. Οι περιοδικές εκδόσεις αποτελούν θεσμική έκφραση αυτής της πραγματικότητας. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι τα δυο κύρια ελληνικά ψυχαναλυτικά περιοδικά αποτελούν προϊόν της δουλειάς μιας ομάδας το ένα (Γ. Κούριας, Γ. Στεφανάτος, Ε. Τζαβάρα, Θ. Τζαβάρας – Εκ των Υστέρων) και μιας δυάδας το άλλο (Ι. Βαρτζόπουλος, Ν. Λαμνίδης – Οιδίπους). Παραθέτουμε εδώ μια συνοπτική έκθεση της λογικής, των στόχων και του τρόπου σύνταξης των δυο αυτών περιοδικών, όπως τον αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι συντάκτες τους.

Εκ των Υστέρων Περιοδικό για την Ψυχανάλυση

Τον Δεκέμβριο 2009, το περιοδικό για την Ψυχανάλυση «Εκ των υστέρων», συμπλήρωσε δώδεκα χρόνια εκδοτικής παρουσίας στην Ελλάδα και 19 + 1 τεύχη. Εκδίδεται από μία συντακτική ομάδα τεσσάρων ψυχαναλυτών, που περιβάλλεται από δέκα εννέα συνεργάτες σύνταξης, Έλληνες της Ελλάδας και της διασποράς. Επιπλέον έχει στενή συνεργασία με τρεις αλλοδαπούς ψυχαναλυτές. Κάθε τεύχος είναι θεματικό. Η επιλογή του θέματος καθώς και η προετοιμασία των τελικών συνεργασιών επιτελείται ομαδικά. Συχνά, ένας εξωτερικός αλλοδαπός συνεργάτης, συμμετέχει σε σχετικό σεμινάριο προετοιμασίας και οι εισηγήσεις του, δημοσιεύονται αναλόγως. Κάθε τεύχος εισάγεται συστηματικά από σχετικό κείμενο του Φρόιντ, που μεταφράζεται κατευθείαν από τα γερμανικά. Όλες οι άλλες συνεργασίες προέρχονται από Έλληνες συγγραφείς. Το θεωρητικό πλαίσιο του «Εκ των υστέρων» είναι ανοικτό σε όλες τις σχολές ψυχαναλυτικής σκέψης χωρίς όμως πολεμικές διαθέσεις. Υπάρχουν και εκτός θέματος δημοσιεύσεις και κάποιες βιβλιοκριτικές. Το σύνολο των κειμένων συνοδεύεται από ελληνικές, αγγλικές και γαλλικές περιλήψεις, Μπορεί να επισκεφθεί κάποιος το σύνολο στο www.ektonysterion.gr. Την ευθύνη τυπογραφικής έκδοσης έχουν οι εκδόσεις ΠΛΕΘΡΟΝ.

Η ομάδα σύνταξης

Οιδίπους Εξαμηνιαίο ψυχαναλυτικό περιοδικό

Από τον σημείωμα των εκδοτών Ιωάννη Βαρτζόπουλου και Νίκου Λαμνίδη στο πρώτο τεύχος του νέου εξαμηνιαίου περιοδικού ψυχανάλυσης Οιδίπους: «... Προσδίδουμε όμως ιδιαίτερη σημασία στην κλινική εργασία και στη θεραπευτική δυναμική της ανάλυσης. Θεωρούμε ότι από εκεί πηγάζει, κατά κύριο λόγο, η επιστημονική εγκυρότητα, η κοινωνική και πολιτισμική καταξίωση, όπως εν τέλει και η ηθική νομιμότητα κάθε ψυχαναλυτικού εγχειρήματος. Στην οπτική αυτή μας ενδιαφέρει η ανάπτυξη και στη χώρα μας του γόνιμου διαλόγου που λαμβάνει χώρα γύρω από τα θέματα αυτά τόσο μέσα στην παγκόσμια ψυχαναλυτική κοινότητα όσο και στο πλαίσιο της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης. Στηρίζομαστε και εμπνεόμαστε από την ιστορία των εννοιών και των θεραπευτικών και λοιπών εφαρμογών της ψυχανάλυσης. Ως δέσμη επιστημονικών υποθέσεων σχετικών με την λειτουργία του ψυχισμού, η ψυχανάλυση διεκδικεί τη θέση της και την δημιουργική προσαρμογή της στη νέα εποχή δίχως να χάνει τον ορίζοντα των κατοχυρωμένων απόψεων που διαθέτει. Καθώς μάλιστα προβαίνει σε προβλέψεις και υποσχέσεις που αφορούν την θεραπευτική της δράση, η ψυχανάλυση αναμετράται με τους όρους του σημερινού κόσμου και τις εξελίξεις που έχουν συντελεσθεί σε όμορους επιστημονικούς τομείς. Μεταξύ αυτών είναι και η μεθοδολογικά διασαφηνισμένη τεκμηρίωση της αποτελεσματικότητάς της ...».

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

Medical GRAPHIC CENTER

...με... μια άλλη
φιλοσοφία συνεργασίας,
που είναι: ...η δική μας

Αγγελική Αμφιλοχίου
Ζαννή 10-12, 185 36 Πειραιάς
Τηλ.: 210 45.10.874
e-mail: hronos@otenet.gr

* συνέχεια από την προηγούμενη σελίδα

Μεταξύ των μελών Διεθνούς Επιστημονικής Επιτροπής του **Οιδίποδα** είναι οι:

Μαρίλια Αιζενσταϊν, Shalman Akhtar, Werner Bohleber, Peter Fonagy, Alain Gibeault, Charles Hanly, Otto Kernberg, Stavros Mentzos, David Tuckett και άλλοι.

Από τα θέματα του 2ου τεύχους που εκδόθηκε τον Νοέμβριο του 2009 με θέμα (Αναλυτική) **Σχέση και (Αναλυτική) Ερμηνεία:**

- Συνομιλία με τον **Otto Kernberg** και την **Αύρα Μπεράτη**.
- Κλινική περίπτωση του **Δημήτρη Τζάκσον** που σχολιάζουν οι **Σάββας Σαββόπουλος, Χρήστος Ιωαννίδης** και απαντά ο **Δημήτρης Τζάκσον**
- **Χρήστος Ζερβής:** Η Γενεαλογία της Φροϋδικής Ερμηνείας
- **Βασίλης Δημόπουλος:** Τι πενθεί το Εγώ; Απώλειες στη Διάρκεια της Ύφανσής του.
- **Χρήστος Ιωαννίδης:** Απατηλές Σχέσεις.
- **Χάρις Χατζή & Λένα Πατεράκη:** Η μνήμη στην Ψυχανάλυση και στην Νευροεπιστήμη: Οι εκλεκτικές τους συγκλίσεις μέσα από τα ερωτήματα του Τραύματος και της Ιστορικής Αλήθειας.
- **Γρηγόρης Μανιαδάκης:** Καλλιτέχνης, Έργο και Θεατής: Σημεία σύνδεσης.

Συνέδρια που θα γίνουν μέσα στο 2010

Ε. Καλλιτεράκη

Η χρονιά του 2010 θα είναι ιδιαίτερα πλούσια σε αξιόλογα ψυχαναλυτικά συνέδρια με σημαντικούς αναλυτές από όλο τον κόσμο. Για το 16^ο Διεθνές Φόρουμ Ψυχανάλυσης που θα λάβει χώρα στην Αθήνα από 20-23 Οκτωβρίου 2010 υπάρχει αναλυτική ενημέρωση στις πρώτες σελίδες αυτού του τεύχους. Επίσης η Ελληνική Ψυχαναλυτική Εταιρεία αναγγέλλει την διεξαγωγή του **70ου Συνεδρίου Γαλλόφωνων Ψυχαναλυτών** που θα γίνει στην Αθήνα, (Divani Caravel Hotel) από τις 13 έως τις 16 Μαΐου. Το θέμα του Συνεδρίου θα είναι: **«Μεταξύ σώματος και ψυχής»**. Οργανώνεται από την Ελληνική Ψυχαναλυτική Εταιρεία, και την Ψυχαναλυτική Εταιρεία του Παρισιού, με την συμμετοχή των ψυχαναλυτικών εταιρειών του Βελγίου, της Ελβετίας, της Ισπανίας, του Ισραήλ, της Ιταλίας, του Καναδά, της Πορτογαλίας, των Ψυχαναλυτικών ενώσεων της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Μαδρίτης και με την συνδρομή της Ψυχαναλυτικής Ένωσης Αργεντινής και των Ψυχαναλυτικών εταιρειών της Βραζιλίας του Πόρτο Αλέγρε (SPPA) του Ρίο ντε Ζανέιρο (Rio2) και του Σάο Πάουλο (SBPSP). Ανάμεσα στις εισηγήσεις που θα παρουσιαστούν είναι και οι ακόλουθες:

«Απαιτήσεις της αναπαράστασης» -
Μαρίλια Αιζενστάιν (ΕΨΕ, SPP) και
Σάββας Σαββόπουλος (ΕΨΕ)
«Η ζωή της ψυχής» - Francoise Coblence(SPP)
«Παιδική ηλικία Δρόμοι, συμβόλαια» -
Αθανάσιος Αλεξανδρίδης (ΕΨΕ,ΑΠΦ)

Ένα ακόμα ενδιαφέρον συνέδριο που θα γίνει στην Αθήνα από τις 21-έως τις 24 Απριλίου είναι το Πρώτο Διεθνές συνέδριο για **Ψυχανάλυση και Ομάδα** με θέμα: **«Η Ψυχική εργασία σε ψυχαναλυτική ομαδική κατάσταση»**. Οργανώνεται

από τον τομέα Ψυχολογίας του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι δε κάτω από την αιγίδα πολλών ελληνικών και ευρωπαϊκών φορέων, μεταξύ των οποίων και η Ελληνική Εταιρεία ομαδικής ανάλυσης και οικογενειακής Θεραπείας καθώς και η Ελληνική Εταιρεία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας.

Θα τιμηθεί το έργο του René Kaës, που εδώ και σαράντα χρόνια μας προσφέρει την πολύτιμη συμβολή του στο χώρο της ψυχαναλυτικής θεώρησης της ομάδας. Όπως μας πληροφορεί το κείμενο της ανακοίνωσης του συνεδρίου, ο Kaës είναι εκφραστής ενός επιστημονικού παραδείγματος που αναθεωρεί ριζικά τον τρόπο με τον οποίο είχαμε συνηθίσει να προσεγγίζουμε το υποκείμενο, την ομάδα και τη συνάρθρωση του υποκειμένου με την ομάδα.

Ομιλητές ή συντονιστές εργαστηρίων θα είναι, μεταξύ άλλων, οι: O.Avron, C.B.Duez, M. Zurio, J.P. Vidal, J.P.Pinel, C.Vacheret, F.Clust-Desprairies, A.Sirota, J. Puget, E. Neri, C. Joubert, E. Lecourt, E.Grange, Ph. Hery, K.Ναυρίδης, Ηλ. Λιακόπουλος, Τρ. Ζαχαριάδης, Τ. Τσαμπαρλη, Α.Χατζούλη, Π. Κυμίσσης, Ε. Καλλιτεράκη, Ε. Ιωάννοβιτς.

Επίτιμοι Πρόεδροι του Συνεδρίου είναι οι: Jeanine Puget και Ματθαίος Γιωσαφάτ

Ε. Καλλιτεράκη

*Ψυχαναλύτρια - Ψυχοθεραπεύτρια,
Μέλος της Ε.Ε.Ψ.Ψ.*

Περιεχόμενα

* International Federation of Psychoanalytic Societies

16ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΦΟΡΟΥΜ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ

Αθήνα, 20-23 Οκτωβρίου 2010

* Γιατί γράφουμε, για ποιον γράφουμε, ποιά η θέση της γραφής στην ψυχανάλυση ;

Γεράσιμος Στεφανάτος

Αρχές Σύγκλισης

* «Το να αγνοούμε είναι εξουθενωτικό. Κι ακόμη περισσότερο να νομίζουμε ότι ξέρουμε.»

Γιώργος Βέης

* Λογοτεχνία και ψυχανάλυση

Ευτυχία Καλλιτεράκη

* Συζήτηση του **Γρηγόρη Μανιαδάκη** με την **Ελισάβετ Κοτζιά**

Ψυχανάλυση και Λογοτεχνική Κριτική:

Όψεις μιας Συνανάντησης

* Ψυχαναλυτική Γραφή πέρα από το Ντιβάνι

* Ψυχαναλυτικός Περιοδικός Λόγος

* Συνέδρια που θα γίνουν μέσα στο 2010
